

MIO

MAART '84
3e jrg., nummer 19
verschijnt tenminste
achtmaal per jaar

thema

mededelingen opbouwwerk

in dit nummer

INSTITUUT VOOR PLANOLOGIE
INSTITUUT SOCIALE WETENSCHAPPEN
UNIVERSITEIT UTRECHT

regionale platforms arbeidsongeschikten-organisaties

In dit themanummer o.m.:

- * Ervaringen met onderlinge samenwerking van arbeidsongeschikten-groepen en -organisaties in (Groot-)Rotterdam, Limburg en Friesland
- * Onderzoek naar ontwikkelingen binnen de WAO-beweging
- * De ondersteuning van WAO-groepen en organisaties
- * Ronde-tafel-gesprek WAO-belangenorganisaties
- * Een drietal vragen aan Tweede Kamer-leden
- * Regiobijeenkomsten met opbouwwerkers
- * De positie van vrouwen in de WAO
- * WAO-dokumentair
- * Opinie

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3734 0423

	pag.
Ten geleide	3
Rotterdams platform steeds sterker	4
Limburg: meedoen onder eigen voorwaarden	8
Friesland: strijdbaar onderhandelen	12
Vrouwen in de AAW/WAO aktief	17
De platforms, ontstaan en onderlinge samenwerking	22
Het onderzoek binnen het ontwikkelingsprojekt WAO/AAW	24
Opinie:	
Politici de mantel uitgeveegd	29
Afbraak van de wederopbouw?	31
Samen aktief is samen sterk	33
Ronde tafel-gesprek WAO-belangenorganisaties: "Nu het niet goed gaat, komen de fouten naar boven"	35
Het 'gewone' opbouwwerk en WAO-groepen, een drietal regiobijeenkomsten in Limburg, Zuid-Holland en Friesland	39
Besluitvorming en stelselherziening m.b.t. de WAO	43
Interview Tweede Kamerleden: Alleen VVD-kamerlid Robin Linschoten heeft zicht op feitelijke koopkracht-ontwikkeling	47
WAO-dokumentair	51

Dit thema-nummer handelt over "regionale platforms van arbeidsongeschikten-organisaties en -groepen en opbouwwerk".

Niet de arbeidsongeschiktheids-problematiek in brede zin wordt dus aangesneden, niet de brede WAO-beweging, maar een bepaald "voertuig", t.w. een in Friesland, Limburg en (Groot-)Rotterdam lopend experiment met regionale platforms, elk ondersteund door één opbouwwerker.

Die experimenten zijn momenteel zo ongeveer "halverwege de rit" en de betrokken kaders van de WAO-groepen en -organisaties zijn sterk geporteerd voor voortzetting en verbreding ervan, omdat zij duidelijke rendementen ervaren van de platform-functie en de opbouwwerk-ondersteuning.

Reden genoeg voor de redactie van M.O. om het uitvoerend opbouwwerk breed te informeren over deze ontwikkelingen.

Te meer omdat het er op lijkt dat de regionale platforms, waarin tal van zelfstandige groepen en organisaties deelnemen, het juiste niveau van opbouwwerk-ondersteuning vormen.

Mensen die arbeidsongeschikt zijn, zijn allereerst mensen die niet over een goede gezondheid beschikken. Dat scheidt een afhankelijkheid van de eerste orde van allerlei voorzieningen. En maakt ook dat de eigen organisaties kwetsbaar zijn, vooral ook uit oogpunt van continuïteit. De afhankelijkheid voortvloeiend uit ziekte of handicap is bijna al omvattend met als hoofdmoten de uitkeringsafhankelijkheid, de afhankelijkheid van medische voorzieningen en hulpmiddelen en last but not least de afhankelijkheid van het toetsend en administrerend bureaucratisch complex van de sociale zekerheid.

De loyale opbouwwerk-ondersteuning zoals die in de drie beschreven regio's wordt ingevuld, wordt ervaren als een betrouwbare ruggesteun bij het op tafel leggen van weerbare claims vanuit de arbeidsongeschikten-groepen en -organisaties, als versterking van de eigen maatschappelijke positie en draagt bij aan de relativering van genoemde afhankelijkheden. Datzelfde geldt ook voor de onderzoeksfunctie die ook buiten de drie platforms binnen de WAO-beweging grote waardering ondervindt, vanwege de directe dienstbaarheid aan de belangen van de arbeidsongeschikten.

Interessant is ook dat - zoals uit verschillende opgenomen artikelen blijkt - het opbouwwerk- en onderzoeks-"instrumentarium" door de WAO-groepen en -organisaties ten principale "onder eigen voorwaarden" werd gebracht.

Vanuit het opbouwwerk werd daar van harte aan meegewerkt, maar toch ook als een onmiskenbaar signaal ervaren, dat een zo grote groep mensen met zoveel scepsis en wantrouwen tegen tal van "belangwekkende" instituties en functies in de samenleving aankijkt.

Dit thema-nummer verschijnt op een moment dat de politieke kaarten omtrent de inkomens-positie van arbeidsongeschikten weér eens geschud gaan worden. Een weerbare WAO-beweging zal daar op tal van wijzen invloed op uit gaan oefenen. Het opbouwwerk kan ten dienste van de eigen organisaties van WAO-ers een bescheiden maar uiterst nuttige bijdrage leveren.

ROTTERDAMS PLATFORM STEEDS STERKER

TOTSTANDKOMING

De eerste vormen van samenwerking tussen WAO-groepen, en dus de eerste aanzetten tot de vorming van een "platform" dateren van zo'n 4 à 5 jaar geleden. Het betrof vertegenwoordigers van indertijd net opgerichte WAO-groepen, die elkaar ontmoetten in een overleg. Met name op initiatief van een medewerkster van de FNV distrikt Zuidholland-zuid vormden de actieve arbeidsongeschikten langzamerhand een min of meer gestructureerd overleg, met als voornaamste bedoeling de krachten te bundelen t.o.v. het GMD-kantoor Rotterdam. Deze beginnende samenwerking beperkte zich in hoofdzaak tot de vraagstelling hoe als WAO-ers een front te vormen en invloed te krijgen t.a.v. deze dienst. Een activiteit van meer recente datum (81) was het organiseren van een studiedag over het inzagerecht. Later werd tevens een tweetal manifesten opgesteld met eisen en verlangens van arbeidsongeschikten, één geadresseerd aan de gemeente Rotterdam, en één gericht op de dienstverlenende instellingen. Het was zodoende voor het eerst dat een samenwerkingsverband van arbeidsongeschiktengroepen in Rotterdam in het openbaar aandacht vroeg voor de WAO-problematiek.

De frustrerende contacten met de GMD waren aanleiding tot het organiseren van een enquête onder WAO-klënten van deze dienst. Het uitbrengen van de enquête-resultaten markeert zo ongeveer de start van het WAO-project Rotterdam e.o. Na Friesland en, later, Limburg zei het platform ja tegen de faciliteiten die voortvloeiden uit een experimenteel project. In dit project, gesubsidieerd door het ministerie van WVC, werd de aanstelling van een opbouwwerker en het verkrijgen van enige subsidie t.b.v. activiteiten en organisatie mogelijk.

HET WAO-PROJECT

Deze, uiteindelijk positieve beslissing van het platform i.o. was echter niet zo maar genomen. WAO-ers actief in de aangesloten groepen benaderden de projectopzet met de nodige argwaan en skepsis. De vraag die centraal stond: waarom deze subsidie? Waarom wil de overheid ons voorzien van een opbouwwerker en subsidie, terwijl wij er niet om gevraagd hebben? Hoe valt dit te rijmen met de toenemende bezuinigingsmaatregelen? Is dit soms een doekje voor het bloeden, moet de opbouwwerker ons soms zoet komen houden of moet hij zelfs potten kijken van de subsidiebaas? Het Instituut Opbouwwerk Rotterdam zou als werkgever gaan fungeren van de beroepskracht. Het platform vroeg zich af, hoe dit zich verhiel tot de eigen eis van zeggenschap over het project. Verschillende onderhandelrondes waren nodig om overeenstemming te bereiken met het IOR: er werd een instellingsbesluit vastgesteld waarin verantwoordelijkheden en zeggenschap waren geregeld. Het IOR ging optreden als formele werkgever (en rechtspersoon t.b.v. het WAO-project), het platform werd de feitelijke opdrachtgever. Toen dit duidelijk was kon het platform akkoord gaan met participatie in het project. Datum van ingang: 1 juli 1982, de datum van aanstelling van de opbouwwerker. Het werkplan, de inzet hierbij van de werker en de besteding van de projectmiddelen kwamen zodoende onder de feitelijke zeggenschap van het samenwerkingsverband van WAO-groepen.

DE AANLOOPFASE

De samenwerking in het platform was de eerste maanden na "adoptie" van het projekt verre van ideaal. Veel tijd en energie ging op aan het regelen van rompslomp:

- het opstellen van een huishoudelijk reglement
- het zoeken en betrekken van een eigen pand als adres van het platform (de huidige WAO-winkel) mogelijk gemaakt via een subsidie in de huisvestingslasten van de gemeente Rotterdam
- het beslechten van onderlinge conflicten over de te kiezen werkwijze en de koers van het platform.

Over de hardheid van akties en over onderlinge verwachtingen en eisen t.a.v. participatie aan die akties was er grote verdeeldheid binnen het platform. Een nog maar pas gekozen bestuur ging om deze reden, maar ook om meer praktische redenen (verhuizing, ziekte) weer terziele. De opbouwwerker had in deze fase grote moeite met het vinden van de eigen rol en positie. De energie ging voornamelijk op aan het "intern gericht" uitknokken van conflicten, aan het vervullen van de opdrachtfunctie in het WAO-projekt kwam men niet toe.

Toch werden er in deze periode ook een aantal voorwaarden geregeld, die nodig waren om goed te (gaan) functioneren.:

- er was inmiddels een eigen ruimte, het eigen gezicht van de WAO-groepen
- er werd een begin gemaakt met de opzet van een spreekuur t.b.v. arbeidsongeschikten met vragen en problemen over de uitkering, de GMD, de bedrijfsvereniging
- het plan werd opgevat een "open WAO-dag" te organiseren, die aangegrepen zou worden om de WAO-groepen en het -samenwerkingsverband te presenteren
- na het wegvallen van het bestuur werd er een informelere koördinatiegroep in het leven geroepen. Deze groep uit het platform ging zich bezighouden met de dagelijkse koördinatie van de platformactiviteiten.

GROEIENDE SAMENWERKING

Op dit moment is ruim de helft van de totale projektduur (3 jaar) verstreken. In de eerste helft en dus in de achterliggende 1½ jaar is het aantal samenwerkende WAO-groepen uitgegroeid van zes tot tien. In de hierboven beschreven aanloopperiode is één groep om principiële redenen afgehaakt.

Wat de laatste tijd opvalt is de toenemende regionalisering van het platform. Groepen uit Berkel/Rodenrijs, Hellevoetsluis, Delft en Spijkenisse hebben zich inmiddels aangesloten. Verder is er sprake van een toenemend aantal werkkontakten met andere groepen in de regio. De WAO-problematiek en de gevoelde noodzaak tot samenwerking ligt blijkbaar breed en is niet te vatten binnen de gemeentegrenzen van Rotterdam.

De volgende groepen zijn nu aangesloten (februari 1984):

- WAO-komité Rotterdam
- WAO-komité Spijkenisse
- WAO-komité Hellevoetsluis
- WAO helpt WAO (Rotterdam)
- belangenvereniging Berkel/Rodenrijs
- belangenvereniging Delft
- belangenvereniging Hoogvliet
- FNV/WAO-werkgroep
- vrouwen in de WAO
- WAO-groep Rotterdam-west.

DE FUNKTIES VAN HET PLATFORM

Het platform heeft gekozen voor het vervullen van de volgende functies:

- de winkelfunctie; vertegenwoordigers van de aangesloten groepen runnen met elkaar het spreekuur in de WAO-winkel met vragen over en problemen met de uitkering, het opereren van de uitvoeringsorganen zoals GMD en bedrijfsverenigingen. De WAO-winkel vormt het gezicht van de gezamenlijke groepen naar buiten. In de afgelopen periode hebben tal van organisaties, instellingen en individuen contact opgenomen. Het spreekuur draait op het principe van zelforganisatie: WAO-ers helpen WAO-ers. Door het dagelijkse contact met het platform en de platform-activiteiten is er zodoende een intensieve uitwisseling van informatie en ervaringen gegroeid. De vertegenwoordigers in het spreekuur, de "WAO-winkeliers", overleggen regelmatig met elkaar over de aanpak van gesignaleerde problemen en worden hierbij ondersteund door op de WAO-problematiek gespecialiseerde sociale advocaten en enkele bevriende artsen. Behalve een zekere scholing in de juridische aspecten van de WAO heeft er in de afgelopen periode tevens een training op de (gespreks-)methodiese kant van individuele belangenbehartiging plaatsgehad. Dit in samenwerking met het Rotterdams vormingswerk.

- verbredende functie; het platform heeft zeer nadrukkelijk gekozen voor het ondersteunen van de verbreding van het WAO-werk in ruimtestin. Het organiseren van de open WAO-dag moet in dat kader worden geplaatst. Tevens vinden er regelmatig zg. introductie/gespreksbijeenkomsten plaats, met als bedoeling om niet georganiseerde WAO-ers met elkaar aan de praat en achter de geraniums vandaan te krijgen. In 1983 hebben hieraan zo'n 60 arbeidsongeschikten deelgenomen. Verder probeert het platform nieuwe initiatieven, bijvoorbeeld de start van een nieuwe groep, te ondersteunen of, zo nodig, zelf initiatieven te ontwikkelen. Tevens vervult het platform een functie in de richting van organisaties en beroepskrachten die op hun werkterrein het probleem van arbeidsongeschiktheid willen (gaan) aanpakken. (Buurthuizen, bewonersorganisaties e.d.).

- versterkende of steunfunctie; door het organiseren van cursussen, konferenties en thema-dagen vervult het platform een functie naar de organisatie van bestaande groepen. In dit verband wordt regelmatig een publikatie uitgegeven, gericht op de WAO-groepen in Zuid-holland ("Nieuws uit de WAO-winkel").

- overleg en onderhandeling met uitvoeringsorganen WAO; in dit verband is er nu een regelmatig terugkerende onderhandelsituatie met de Gemeenschappelijke Dienst. In eerste instantie was dit een relatief vrijblijvend overleg, later is dit omgebouwd in de richting van onderhandelingen over van te voren opgestelde wensen/eisen m.b.t. de verbetering van de behandeling van WAO-ers door de GMD. De eerder genoemde enquête heeft hierin een rol gespeeld. Tevens speelt een grote rol de dagelijkse "voeding uit de praktijk" d.m.v. het spreekuur. Feitelijke problemen op verzekeringsgeneeskundig of arbeidskundig terrein worden in dit spreekuur vrijwel direct gekonstateerd.

Er is een groeiende samenwerking met onderzoekers die op deelterreinen op basis van in het platform gesignaleerde behoefte ondersteunend onderzoek verrichten (Wetenschapswinkel, Erasmus Universiteit Rotterdam, NIMO).

Zo zijn er momenteel onderzoeken gaande naar

- de problematiek van het verkrijgen van WW na afschatting WAO,
- de mogelijkheden om in de uitvoering van de WAO een ombudsfunctie in te stellen
- de feiten en de achtergronden van het verhaalsrecht in de WAO als er sprake is van ziekte/handicap door schuld van derden.

Als vervolg op de enquête onder GMD-klanten is er momenteel een onderzoek gaande naar de ervaringen van de WAO-klanten van de

DETAM, een van de bedrijfsverenigingen verantwoordelijk voor de uitvoering van de WAO.

Een overzicht van enkele belangrijke activiteiten van het platform in de afgelopen periode.

- het organiseren van een open WAO-dag
- het organiseren van een discussie-bijeenkomst over de op handen zijnde stelselherziening
- het beleggen van een kaderkursus voor de besturen van aangesloten groepen
- het organiseren van een zestal introductie-bijeenkomsten voor niet-georganiseerde WAO-ers
- het organiseren van themabijeenkomsten over
  - * de organisatie en geschiedenis van sociale zekerheid
  - * afschatten en administratieve termijnstelling in de WAO
  - * subsidie-perikelen van WAO-groepen e.d.
- het beleggen van een informatieve bijeenkomst voor zg. wijkwinkeliers van de verschillende bewonersorganisaties.
- een enquête naar de ervaringen en meningen van cliënten van GMD Rotterdam, alsmede een overzicht van de onderhandelresultaten
- binnenkort: idem voor Detam-cliënten
- het organiseren van een bijeenkomst voor opbouw- en buurtwerkers betrokken bij de WAO-groepen in Rotterdam en regio
- een kaderkursus voor actieve WAO-ers actief met individuele belangenbehartiging.
- een kaderkursus voor actieve WAO-ers actief met individuele belangenbehartiging
- een onderzoek naar de WW-perikelen na afschatting WAO
- in opzet: het ontwikkelen van een model voor een ombudsfunctie in de uitvoering WAO
- idem: verhaalsrecht WAO bij schuld door derden
- het organiseren van twee meerdaagse konferenties voor vertegenwoordigers van WAO-groepen uit de regio Rotterdam.

TAKEN EN POSITIE OPBOUWERKER

De opbouwwerker, die in het kader van het WAO-project is aangesteld, is formeel in dienst van Instituut Opbouwwerk Rotterdam. De feitelijke opdrachtgever en tegelijk het verantwoordingskader is echter het platform WAO/AAW. De opbouwwerker is gehuisvest op het werkadres van het platform, de WAO-winkel.

Deze scheiding van opdrachtgever en werkgever is een uitdrukking van het principe van "opbouwwerk in handen van betrokken groepen". Niet alleen principieel maar ook prakties een werkbare constructie;

- de feitelijke zeggenschap over project- en platformzaken ligt bij het platform;
- de energie, ook die van de opbouwwerker, kan helemaal in het eigenlijke werk worden gestoken; er gaat geen tijd "op" aan allerlei instellings- en rechtspositionele beslommeringen;
- het IOR vervult een aantal voorwaardenschepende taken m.n. op het terrein van financiën en subsidiekweste;
- er is een rechtspersoon (het IOR) hetgeen het platform een juridische aanspreekbaarheid verschaft.

De volgende taakaspekten van de opbouwwerker staan centraal.

- het ondersteunen en verder ontwikkelen van de organisatie van het platform en de WAO-winkel;

- het stimuleren en begeleiden van de verbredende functie van het platform, d.w.z. initiatieven ondernemen of steunen die leiden tot grotere deelname aan of bekendheid van het WAO-werk in Rotterdam en regio, alsmede het ondersteunen van startende groepen;
  - het mobiliseren van eksterne steun t.b.v. doelen die het platform zich gesteld heeft. D.w.z. het bij het WAO-werk betrekken van advocaten, artsen, wetenschappers, vormingswerkers en andere beroepskrachten/instellingen.
- Tevens betekent dit het zoeken naar wegen om samenwerkingsvormen tussen het platform en "derden" productief te maken.
- het ondersteunen van de strategie-ontwikkeling van het platform in processen van belangenbehartiging, gericht op de verschillende uitvoeringsorganen WAO, politieke partijen en andere relevante organisaties en instellingen.

De positie van de opbouwwerker valt verder te typeren door de directe en konstante verbondenheid met de strijd van arbeidsongeschikten die greep willen hebben op hun situatie. Dit komt tot uiting in de werkplek: de WAO-winkel. Deze verbondenheid komt tot uitdrukking in de werkrelatie met het WAO-platform: in opdracht en ten dienste van. De duurzaamheid van deze werkrelatie, alsmede het wederzijdse vertrouwen, zijn noodzakelijke voorwaarden om als opbouwwerker te kunnen functioneren. Een meer afstandelijke of technische opstelling is gezien de aard van het WAO-werk niet aan de orde.

In het WAO-werk is verder vaak sprake van uitval door ziekte. M.n. hierdoor is de opbouwwerker een belangrijke coördinerende en continuïteitsfactor in het platform.

*Ruud Benne
Platform WAO/AAW Rotterdam,
p/a WAO-winkel, Bree 17a,
3074 BA Rotterdam.
Tel. 010-19002.*

LIMBURG: MEEDOEN ONDER EIGEN VOORWAARDEN

Het ontwikkelingsproject werd wat Limburg betreft in de aanloopfase bediscussieerd en voorbereid buiten de WAO-beweging om.

Volgens de oorspronkelijke opzet zou alleen het Oostelijke Mijngebied aan het project meedoen en werd er een Initiatiefgroep van een aantal opbouwwerkinstellingen uit dat gebied gevormd.

Op aandringen van deze Initiatiefgroep werd het werkerterrein van het project uitgebreid met de Westelijke Mijnstreek.

Pas na verloop van tijd werden de WAO-groepen benaderd om mee te werken aan de voorbereiding.

Maar er bestond binnen de WAO-beweging een diep wantrouwen tegen de bedoelingen van het project en daardoor werden de WAO-werkgroepen in Limburg voor een moeilijke keus geplaatst.

Ofwel niet mee te doen, ofwel het project, dat men wantrouwde te proberen "in handen te krijgen". Besloten is toen om wel mee te doen, maar onder voorwaarden die vanuit de WAO-beweging geformuleerd werden.

Een van de voorwaarden, waaraan voldaan werd, was de eis dat het project provinciaal zou werken. Dat zou namelijk aansluiten bij reeds bestaande provinciale samenwerkingsverbanden.

Omdat na de voorbereidingsfase van het project de vertrouwensbasis tussen de WAO-groepen en een deel van de opbouwwerkinstellingen

ontbrak, en voor een deel de mogelijkheden om het project bij een andere instelling aan te haken, er niet waren, is uiteindelijk het project bij het Vormingscentrum "de Klinkenberg" ondergebracht. Hier was zowel het vertrouwen van de WAO-organisaties, als de begeleiding van de opbouwwerker gegarandeerd, zodat vanaf oktober 1982 het Platform van start kon gaan.

In de beginfase, na de benoeming van de opbouwwerker, vormden ze overgebleven beroepskrachten van de Initiatiefgroep een belangrijk deel van het Platform. Na korte tijd echter, trokken de meesten zich terug en bleven er drie niet WAO-ers deelnemen aan het Platform, met adviserende stem.

Vanaf de beginfase namen vertegenwoordig(st)ers van de Arbeidsgeschiedten Samenwerkingsorganisatie Limburg (A.S.L.) en van de Gehandicapten Organisatie Nederland (G.O.N.) deel aan het Platform.

De A.S.L. is een provinciaal samenwerkingsverband van twintig plaatselijke WAO/AAW-belangengroepen en bestaat sinds 1978.

De G.O.N. heeft een zestal limburgse afdelingen, die op provinciaal nivo in regiovergaderingen bij elkaar komen.

In de loop van 1983 hebben de Provinciale Werkgroep Anders Aktieven C.N.V. Limburg: de A.N.I.B. Maastricht en Mergelland en het Provinciaal Overleg Vrouwen in de WAO/AAW zich bij het Platform aangesloten.

Binnen het limburgse Platform is bewust gekozen voor vertegenwoordigingen van provinciale samenwerkingsverbanden en/of werkgroepen, waardoor deze naast deelname aan het Platform zelfstandig blijven functioneren.

In eerste instantie gebeurde dit vanuit de twijfels die de deelnemende organisaties hadden ten aanzien van het experiment. Deze twijfels zijn in de loop van 1983 afgenomen, doordat het Platform haar bestaansrecht op een aantal momenten wist te bewijzen.

Daarna bleek dat de gekozen structuur werkzaam was en een zekere meerwaarde wist te produceren voor de aangesloten organisaties.

Hierdoor heeft het limburgse Platform een andere structuur dan in Rotterdam en Friesland.

Een tweede verschil is dat het Platform in Limburg niet over een eigen pand beschikt, enerzijds omdat Limburg kleinschalig is ingericht: veel kleine dorpen en steden, zonder duidelijke concentraties; anderzijds omdat de opbouwwerker gedetacheerd is bij Vormingscentrum "de Klinkenberg", vanwaaruit de ondersteuning en versterking van de WAO/AAW-beweging al jaren plaats vindt.

WERKWIJZE/AANPAK

Het Platform, samengesteld uit vertegenwoordig(st)ers uit de eerder genoemde organisaties, wordt beschouwd als het werkbestuur dat maandelijks bijeenkomt.

Door dit werkbestuur worden taken en opdrachten van de opbouwwerkers besproken; worden strategieën bepaald, zowel provinciaal als landelijk; wordt de informatie vanuit de verschillende organisaties uitgewisseld en bediscussieerd.

Taken en opdrachten die voortkomen uit de bijeenkomsten van dit werkbestuur worden in overleg door de opbouwwerker besproken en/of doorgespeeld naar de besturen van de eigen organisaties.

PRIORITEITEN EN PRODUKTIES PLATFORM

* Een van de eerste activiteiten van het Platform was het opstarten en begeleiden van de 'Werkgroep Toegankelijkheid Heerlen', waarin uiteindelijk een aantal plaatselijke gehandicaptenorganisaties vertegenwoor-

digd zijn. Dit heeft een provinciale uitstraling gekregen, door het organiseren van een kaderkursus voor bestaande en beginnende Werkgroepen Toegankelijkheid, waaraan vertegenwoordig(st)ers van zes Limburgse Werkgroepen deelnamen.

* In maart 1983 werd in Reuver de 'Limburgse WAO-dag' gehouden. Deze dag werd georganiseerd door het Platform in samenwerking met het Regio-overleg Noord-Limburg.

Voor het eerst waren de arbeidsongeschikten in Limburg in zo'n grote getale bijeen. Ruim 300 aanwezigen hebben die dag met elkaar gediskussieerd en afspraken gemaakt over gezamenlijke acties. De Regionale Omroep heeft naar aanleiding van deze dag veel aandacht besteed aan de problematiek van arbeidsongeschikten; het Provinciaal Overleg van Vrouwen in de WAO/AAW is mede uit deze dag voortgekomen; contacten met artsen en juristen zijn door deze dag verbeterd en vanuit deze dag zijn contacten gelegd met andere groepen uitkeringsgerechtigden.

* Omdat er duidelijke behoefte bleek aan regelmatige verspreiding van, voor arbeidsongeschikten, belangrijke informatie en omdat groepen op de hoogte gesteld wilden worden van elkaars activiteiten en acties is het platform een provinciale Nieuwsbrief gaan verspreiden. Momenteel wordt de Nieuwsbrief in een oplage van 250 exemplaren verspreid. Plaatselijke groepen gebruiken de informatie uit de Nieuwsbrief regelmatig in hun eigen blaadjes en bezoeken steeds vaker elkaars activiteiten, die in de Nieuwsbrief aangekondigd worden.

* In tegenstelling tot Friesland en Rotterdam beginnen de onderhandelingen met GAK en GMD pas sinds kort gestalte te krijgen.

Op Prinsjesdag is het verslag van het WAO Tribunaal met een begeleidende brief aangeboden aan de perifere kantoren in Maastricht, Venlo en Heerlen. Als gevolg hiervan heeft een eerste gespreksronde plaatsgevonden, die een oriënterend karakter had.

Binnenkort zullen de onderhandelingsgesprekken starten, op basis van de resultaten van een, inmiddels uitgevoerde, enquête en het verzamelde 'klachten-materiaal' van de Limburgse Bureau's Rechtshulp. De onderhandelingsinzetten en resultaten van Friesland en Rotterdam zullen daarbij betrokken worden.

* Het Platform heeft actief meegewerkt aan de tot stand koming van een provinciaal overleg van verschillende groepen uitkeringsgerechtigden en heeft de opbouwwerker tijd en ruimte gegeven om dit overleg te ondersteunen en te begeleiden.

Uit dit overleg is het 'Provinciaal Samenwerkingsverband Uitkeringsgerechtigden Limburg' voortgekomen. Daaraan doen de volgende groepen mee: Projekten Mensen Zonder Werk; Vrouwen in de Bijstand; de A.S.L.; Coördinatiegroep ex-(mijn)werkers; Vrouwen in de WAO/AAW; het Platform en het kollektief Rampenplan.

Rond Prinsjesdag heeft dit Samenwerkingsverband aan alle 69 Limburgse gemeentebesturen een uitgebreide brief overhandigd, waarin een aantal eisen en mogelijkheden genoemd zijn voor gemeenten, om de positie van uitkeringsgerechtigden te verbeteren.

In november heeft dit een vervolg gehad in de Provinciale dag voor Uitkeringsgerechtigden in Sittard, waar 500 mensen aanwezig waren. Momenteel worden in de 5 Limburgse regio's regionale samenwerkingsverbanden opgezet, om zodoende de krachtenbundeling van uitkeringsgerechtigden te verstevigen.

Of dit gaat lukken hangt af van de manier waarop de verschillen tussen de verschillende groepen uitkeringsgerechtigden (leefwijze, opvattingen en ervaringen) ondergeschikt gemaakt kunnen worden aan de overeenkomsten. Daarbij gaat het met name om de afbraakplannen van De Graaf, waardoor het hele stelsel van sociale zekerheid op de tocht komt te staan en om

de kortingsplannen van 1 juli ongedaan te maken. Duidelijk is in ieder geval dat die samenwerking alleen kan ontstaan door gezamenlijk actie te ondernemen.

GEVARIEERDE SERVICE

Dit zijn vijf in het oog springende activiteiten, waarmee het Platform in 1983 bezig is geweest.

Daarnaast wordt er op allerlei mogelijke manieren een beroep gedaan op het Platform en de opbouwwerker:

- * ondersteuning van het Regio-overleg Noord Limburg.
- * helpen opstarten van nieuwe WAO/AAW-belangengroepen.
- * bijdragen aan activiteiten van plaatselijke groepen.
- * voorlichting geven over de plannen van de Graaf en de consequenties van die plannen voor uitkeringsgerechtigden.
- * verwijfsfunctie naar de bestaande WAO/AAW-groepen voor "nieuwe" WAO/AAW-ers.
- * het scheppen van materiële voorwaarden voor het overleg van vrouwen in de WAO/AAW.
- * het geven van informatie en het schrijven van artikelen over de problematiek van de WAO/AAW.
- * meewerken aan de voorbereiding en uitvoering van (kader)kursussen, voor vertegenwoordig(st)ers van plaatselijke WAO/AAW-groepen, die georganiseerd worden in Vormingscentrum "de Klinkenberg".

Het is ons in 1983 niet gelukt om goede contacten te leggen met het limburgse secretariaat uitkeringsgerechtigden van het FNV. Veel arbeidsongeschikten zijn lid gebleven van hun vakbond, maar actief geworden in WAO/AAW-belangengroepen, omdat ze dáár hun belangen beter konden behartigen. Via deze personen zijn er wel wat ingangen naar verschillende afdelingen.

Daarnaast zijn er ook contacten met FNV-WAO-belangengroepen. Maar pogingen om mensen namens het FNV zitting te laten nemen in het Platform zijn tot nu toe vastgelopen. We hopen in de komende maanden hierin verandering te brengen, via de Districts Advies Commissie.

De structuur van het Platform, zoals in het begin kort beschreven, heeft tot nu toe een aantal resultaten opgeleverd.

Daarnaast brengt het ook problemen met zich mee, omdat de informatie uitwisseling van de arbeidsongeschikte naar het Platform en omgekeerd over een aantal vertegenwoordigende schijven loopt.

Met name in de beginfase bleef er nogal eens informatie halverwege steken.

De Nieuwsbrieven brachten daarin verbetering; ook het afnemen van de twijfels ten aanzien van het Platform brachten hierin verbetering. Momenteel ligt het knelpunt wat betreft het doorspelen van informatie op plaatselijk nivo: wat doen de plaatselijke groepen met de geboden informatie; met de aangekondigde acties en activiteiten; wat doen zij aan belangenbehartiging?

Dit zijn vragen waarmee het Platform de komende tijd ook aan de slag moet gaan.

*Frank de Klaver
Platform WAO/AAW-groepen en
gehandikaptensorganisaties Limburg,
Klinkenberg 22, 6231 BD Rothem-
Meerssen. Tel. 043-643737.*

FRIESLAND: STRIJDBAAR ONDERHANDELEN

DE AANLOOP

Begin maart 1982 start het WAO-platform experiment in Friesland. Er is dan overigens al twee jaar sprake van een samenwerkingsverband van WAO-belangengroepen: het Fries WAO komitee.

Maar enkele groepen houden zich afzijdig wegens "oud zeer". De eerste activiteiten van de opbouwwerker beslaan een ronde langs alle groepen om de bereidheid tot krachtenbundeling te peilen. Resultaat is dat de ruzies worden bijgelegd en de groepen besluiten om tesamen verder te gaan als FRIES WAO BERAAD.

DE OPBOUW

Bij de start nemen 13 belangenorganisaties deel. Dat aantal zal oplopen tot nu 22. Er zijn in het beraad drie "soorten" organisaties te onderscheiden:

1. de Wao-belangengroepen: informele groepen van actieve WAO'ers. Beschouwen zich als een belangengroep die voorhoedegevechten moet leveren, waarbij alle WAO'ers in hun werkgebied de achterban vormen.
2. de WAO-belangenverenigingen: organisaties met verenigingsvorm, dus met een ledenbestand. Ze werken formeler (bestuur, statuten) en beroepen zich op hun leden als achterban.
3. de WAO-groepen binnen vakbonden: (werk)groepen die ingebed zijn in de organisatie-structuur van de vakbond. Zijn het meest formeel van opzet, de vakbondsleden zijn de achterban.

Een sterke kollektieve belangenbehartiging voor en door arbeidsongeschikten... dat wordt gesteld als het doel van het Fries WAO-beraad. Het beraad wil uitdrukkelijk geen "overkoepelende" organisatie zijn, maar een samenwerkingsverband van groepen die allemaal evenveel te zeggen hebben en zonder rompslomp in actie kunnen komen. Onder het parool "22 gezamenlijk is ook één". Vertegenwoordigers van de deelnemende groepen komen om de zes weken bijeen in Leeuwarden. Dit is de grote deelnemersbijeenkomst die bepaalt wat er gebeuren moet. Spelregel is dat alle groepen deelnemen met volledig behoud van hun zelfstandigheid. Uit en door de deelnemersbijeenkomst is een werkbestuur gekozen, dat bestaat uit 7 WAO(st)ers. Dit werkbestuur moet de besluiten van het beraad uitvoeren en is verantwoordelijk voor de dagelijkse werkzaamheden. Verder zijn er werkgroepen actief, die zich bezig houden met een bepaald onderwerp of projekt. Ook worden er regelmatig kaderbijeenkomsten gehouden, waarin studie of discussie centraal staan. Dat alles gebeurt in het eigen pand van het Fries WAO beraad: een voormalige winkelruimte in de binnenstad van Leeuwarden.

DEELNAME VAN VAKBONDEN

De verhouding tot de vakbeweging is een speciale. Veel vakbonden stelden zich tot voor kort afhoudend, vaak zelfs vijandig op tegenover de groepen. Reden: "de groepen bekonnurreren de vakbonden door mensen buiten

de vakbeweging te organiseren". De groepen op hun beurt stelden dat ze juist doen wat de vakbonden nalieten: lotgenoten plaatselijk bijeenbrengen en gezamenlijk aan de slag gaan. Het Fries WAO-beraad kiest er bij de start voor om niet bij de bonden aan te kloppen om te vragen of ze mee willen doen. Maar om hun een reactie af te dwingen door te laten zien hoe krachtenbundeling kan en moet. Ze worden een tijd lang bestookt met informatie over het reilen en zeilen van het beraad. Deze benadering blijkt te werken. Bonden uit CNV en FNV gaan deelnemen, zodat in het beraad "ongeorganiseerd" en "georganiseerd" de handen ineen slaan. Er ontstaan regelmatige contacten met allerlei vakbonden. Maar ervaring leert dat er niet goed te praten valt met de FNV-distriktbestuurders, die het beraad als konkurrent en "ongelijkwaardige gesprekspartner" blijven beschouwen.

De direkte benadering van bonden blijkt daarentegen een goede formule te zijn.

STEUN

Sterke plaatselijke groepen vormen een sterk Fries WAO beraad. Een belangrijke taak voor werkbestuur en opbouwwerker is dan ook het ondersteunen van de deelnemende groepen. Dat gebeurt dáár waar de groepen niet terug kunnen vallen op plaatselijke steun. Tegelijkertijd wordt gestimuleerd dat die steun, met name van opbouwwerkkzijde, er wel komt. Onderdeel van de ondersteuning is ook het regelmatig "voeden" van de groepen met informatie. Eens per maand wordt een rondzendbrief uitgegeven. Tussendoor wordt aktuele informatie verstuurd over regeringsmaatregelen, aktieplannen etc. In de vergaderingen van het beraad wordt veel ruimte besteed aan het uitwisselen van ervaringen en kennis. Er worden meerdaagse konferenties gehouden in samenwerking met het Friese vormingswerk en hogeschoolwerk. De uitwisseling gebeurt ook via regionale bijeenkomsten.

PUBLICITEIT

Veel aandacht wordt besteed aan publiciteit. Er bestaat veel onwetendheid en onbegrip over de WAO-situatie. In de media wordt daar weinig aandacht aan besteed. Eén van de manieren van het beraad om daar iets aan te doen is een ingezonden stukkenkampagne. Wisselend worden ingezonden stukken gemaakt door belangengroepen, leden daarvan en door het Fries WAO beraad. Dat levert veel reakties op. Ook het middel van perskonferentie, regelmatige persberichten en open brieven wordt benut. Eigen materiaal van het beraad wordt bij dit soort activiteiten als visitekaartje gebruikt.

ARBEIDSOMSTANDIGHEDEN

Groot belang hecht het Friese beraad aan het aanpakken van de oorzaken van arbeidsongeschiktheid. En dat zijn onmiskenbaar de arbeidsomstandigheden. Het beraad gaat aan de slag met een onderzoek, onder het motto "gezonder werk = minder lotgenoten". De al aanwezige ervaringen moeten onderbouwd worden. Een werkgroep van het beraad verwerkt GMD-cijfers over WAO'ers per bedrijfsvereniging en kan zo een overzicht maken in welke bedrijfstakken de meeste WAO-uitstoot zit.

Aan de universitaire vestiging SHF in Leeuwarden wordt steun gevraagd en verkregen. Besloten wordt om het verdere onderzoek te richten op de industrie (metaal en zuivel), na de bouw de grootste "leverancier" van arbeidsongeschikten. Een 24-tal WAO-(st)ers wordt uitvoerig geïnterviewd. Er wordt ingegaan op de verschillende fasen in het ziek worden: de spitsroedengang van werkvloer en huiskamer.

Er wordt niet alleen onderzocht hoe de werkomstandigheden waren, maar ook invloeden als persoonlijke geschiktheid voor het soort werk en de gezinssituatie worden er bij betrokken. De resultaten worden verwerkt in een verslagboek. Het zal geen verbazing wekken dat het onderzoek bevestigt dat de arbeidsomstandigheden inderdaad als belangrijkste oorzaak ervaren wordt. In het verslag worden aanbevelingen voor verbeteringen gedaan. Volgende stap zal het onderzoeken van de werkomstandigheden zelf moeten zijn. Het blijkt echter dat de industriebonden, bedrijfsledengroepen en ondernemingsraden daar moeilijk warm voor te krijgen zijn. Ze vrezen onrust in de bedrijven. Er kan niet rechtstreeks zaken gedaan worden. Daarom besluit het beraad om een tussenstap te maken. Een werkgroep krijgt als opdracht om gesprekken aan te gaan met vakbonden, arbeidsinspectie en mediese diensten. In deze gesprekken zullen de ervaringen en aanbevelingen voorgelegd worden. Eerst zal er een forum georganiseerd worden met vooraanstaande vertegenwoordigers van de partijen die met deze problematiek te maken hebben. Het forum zal 7 april a.s. plaatsvinden.

INKOMEN

De niet aflatende reeks inkomensverslechtingen hebben het dagelijks WAO leven in een wurggreep genomen. De regeringsmaatregelen worden als een allesoverheersende dreiging ervaren. Het beraad vindt dat er stevig gewerkt moet worden aan een gebundeld verzet. In het besef dat dat vooral moet door steeds weer de politieke beleidsmakers de uitwerking van hun besluiten te laten zien. En hen vervolgens te overtuigen van de noodzaak van een ander beleid.

Maar veel WAO'ers weten zelf niet eens wat hen overkomt of te wachten staat. Daarom voert het WAO-beraad een informatiecampagne uit:

- de groepen krijgen steeds actuele informatie over maatregelen en plannen toegestuurd
- de groepen zetten deze informatie in hun eigen bladen en in de plaatselijke kranten
- vervolgens organiseren de groepen plaatselijke bijeenkomsten over de sociale zekerheid
- aan de hand van de bijeenkomsten brengen de groepen (actie)plannen naar voren. Er worden gezamenlijke stappen als Fries WAO-beraad genomen om zo steeds de krachtenbundeling te benadrukken.

Er zijn veel en drukbezochte bijeenkomsten in de provincie.

Het Fries WAO beraad onderneemt activiteiten naar zowel provinciale als landelijke politiek. Het beraad neemt deel in delegaties die met tweede kamerfrakties, commissies en bewindslieden praten. En is present bij acties op het Binnenhof. Friese tweede kamerleden worden persoonlijk bezocht, geschreven en gebeld. De provinciale politieke partijen en hun frakties zien het beraad ook steeds op hun stoep verschijnen. Er worden acties tijdens Statenvergaderingen gehouden. Resultaat: de Staten besluiten om mensen met minimum-inkomens te ontzien. Door ontheffing van belastingen, aanpassing energietarieven en (meer) subsidiëring van belangengroepen. Op dit moment worden de Friese gemeentebesturen onder handen genomen. Het Friese beraad werkt in verschillende acties nauw samen met vakbonden en andere belangengroepen van uitkeringsge-rechtigden. En is zich in alle acties bewust dat er een voortdurende, brede druk moet zijn om politiek Den Haag om te krijgen. Het CDA is het centrale doelwit.

ONDERHANDELINGEN

Het Fries WAO beraad voert onderhandelingen met de Gemeenschappelijke

Mediese Dienst en het GAK. Een werkgroep heeft via alle deelnemende groepen een overzicht gemaakt van de meest voorkomende problemen van WAO'ers met de instanties. Aan de hand hiervan komt de werkgroep tot twaalf voorstellen ter verbetering van het contact tussen GMD en cliënt. Dit "pakket" vormt de inzet van de eerste vier onderhandelingsgesprekken. Over 11 punten wordt overeenstemming bereikt; punten die de rechtspositie van de cliënt stevig verbeteren. Een belangrijk resultaat dat vertrouwen geeft voor de volgende reeks onderhandelingen. Deze zullen gaan over: inzage en korrektierecht, voorlichtingsbeleid, afschattingsprocedures, AAW-voorzieningen en WAO-ombudsteam/persoon. Bij het beraad is inmiddels ook de overtuiging gegroeid dat het van strategies belang is op zoek te gaan naar medestanders bij deze instanties. Het is immers niet alles één pot nat, en de plannen voor stelselherziening maken medestanders op alle fronten broodnodig.

SAMENWERKING

Het Fries WAO beraad neemt deel in het Landelijk WAO beraad. Dit beraad bundelt honderden groepen uit het hele land. Landelijke acties voert het Friese beraad in en vanuit het Landelijk WAO beraad uit. Er wordt provinciaal samengewerkt met andere belangenorganisaties. Vooral de inkomensmaatregelen en de ingrijpende plannen met de sociale zekerheid vormen een bindmiddel. De samenwerking wordt echter wel gezocht aan de hand van concrete acties. De praktijk leert, althans in Friesland, dat het "laten we 's om tafel zitten, we hebben veel gemeenschappelijks" niet een goede basis is. Daar zorgen de fikse verschillen in leef- en ervaringsachtergronden en in organisatie voor. De benadering "we moeten met elkaar snel wat doen" werkt veel effectiever dan de vraag "hoe kunnen we samenwerken?" Er worden dan ook regelmatig gezamenlijke bijeenkomsten gehouden, waarin aktieplannen centraal staan. Vertegenwoordigers van de diverse groepen vormen een voorbereidingsgroep, die aktiedraaiboeken maakt en een aktie-nieuwsbrief uitgeeft. De samenwerking krijgt op deze manier goed handen en voeten. Op dit moment zijn acties in voorbereiding tegen het 1 juli pakket.

VROUWEN

Het beraad vindt dat vrouwen in de WAO/AAW in een nog veel kwetsbaardere positie zitten dan mannen. Daarom stelt het beraad dat een belangrijke taak is om de positie van de vrouwen te versterken. Niet alleen door steun aan (op te richten) vrouwengroepen, maar ook door er als gemengde belangengroepen in de eigen activiteiten mee aan de slag te gaan. Met steun van de vrouwengroep zijn er in de afgelopen periode veel plaatselijke bijeenkomsten over de situatie van vrouwen in de WAO/AAW opgezet.

OPBOUWWERK

De opbouwwerker in het beraad is niet bepaald te typeren als een achtergrondfiguur. De groepen vinden uitdrukkelijk dat de opbouwwerker een bondgenoot moet zijn die vooraan in de gelederen te vinden is. Taken liggen op die gebieden waarvan de WAO-deelnemers vinden dat hen daarin de deskundigheid ontbreekt. Zoals het uitdokteren van onderhandelingsstrategieën, het "versieren" van subsidies, het vorm geven aan samenwerkingsverbanden of koalities en het opzetten en uitbouwen van de organisatie van de groepen en het Fries WAO beraad. De opbouwwerker is een centraal

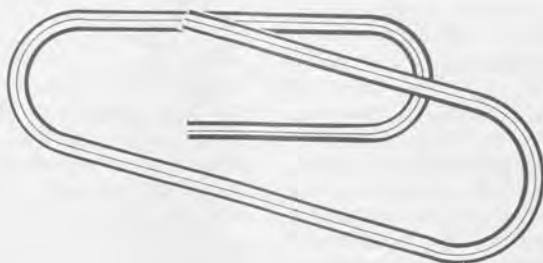
persoon in het WAO beraadsgebeuren. Hij vertoont in terugkerende situaties ook nogal 's trekjes van een maatschappelijk werker en vormingswerker. De praktijk dwingt hem bovendien een "dubbele deskundigheid" af. Naast kennis van opbouwprocessen blijkt ook een gedegen kennis van de sociale wetgeving en uitvoering onmisbaar te zijn. Maar dan wel in het besef dat dit alleen mogelijk is in de vorm van de huidige steun: een volledige werkweek alleen gericht op de WAO-belangenbehartiging. Ervaring is ook dat van de opbouwwerker een duidelijke visie op de belangenstrijd en de ontwikkeling van de sociale zekerheid wordt verwacht. Op een "jullie zeggen het maar" houding van de opbouwwerker zit het beraad niet te wachten. De WAO-beweging in het algemeen trouwens niet. Semi-klassieke benaderingen als de "terugtrekkende beweging" en een (probleem)projektgerichte aanpak kunnen wat dat betreft overboord gegooid worden.

Het Fries WAO-beraad is van mening dat de opbouwwerksteun een langdurige steun moet zijn. Er is geen behoefte aan een soort "aanzwengelsteun", die zaken op gang brengt om vervolgens weer afscheid te nemen. Als er immers één ding kenmerkend is voor een WAO-organisatie dan is het dat de voorgang van het werk steeds in gevaar komt. De deelnemers zijn niet voor niets arbeidsongeschikt. Het kader is regelmatig een tijd uitgeteld of moet het heel rustig aan doen. De opbouwwerker betekent een stevige garantie voor de voortgang. Er is nog een tweede reden voor duurzame steun. Arbeidsongeschikten zitten sterk in de verdrukking. De komende periode zal dat alleen maar toenemen. Samenwerking en een sterke kollektieve belangenbehartiging zullen meer dan ooit noodzakelijk zijn. Steun om dat handen en voeten te geven ook.

VERDER

De komende jaren zal het voor een belangrijk deel ook knokken geblazen zijn tegen de welig tierende onmacht onder WAO'ers. De nadruk zal nog meer komen te liggen op samenwerking en coalitievorming om verdere positie-verslechtingen tegen te gaan. Politieke beleidsmakers en vakbeweging zullen daarin een belangrijke rol spelen. Daarnaast wil het beraad haar parool "gezonder werk = minder lotgenoten" verder gestalte geven. Door eisen te stellen aan en voorstellen te doen over nieuwe vormen van werkgelegenheid, die wat mensvriendelijker uitvallen. En arbeidsongeschikten werkelijke kansen op een terugkeer bieden.

*Nanne de Jong
Platform WAO Friesland,
Zuidvliet 230, 8921 BH Leeuwarden.
Tel. 058-139992.*

VROUWEN IN DE AAW/WAO AKTIEF

In dit artikel wil ik wat vertellen over het ontstaan van de arbeidsongeschikte-vrouwen-groepen, haar activiteiten en haar positie binnen het ontwikkelingsproject.

INITIATIEF EN HERKENNING

De initiatieven tot het vormen van AAW/WAO-vrouwengroepen zijn voortgekomen uit persoonlijke ervaringen en betrokkenheid bij de WAO-problematiek van enkele WAO-vrouwen. Ervaringen, opgedaan tijdens de Ziektewet-periode en de overgang naar de WAO, met vaak daarna een beroepsprocedure i.v.m. 'afschatting'. Door er met andere vrouwen over te praten, die de situatie herkenden, bleken het geen individuele problemen te zijn en werd het gemeenschappelijke karakter zichtbaar. Tevens bleek er behoefte te zijn aan bundeling van krachten teneinde een aantal identieke zaken te kunnen aanpakken.

Doel van de vrouwengroepen is het in ruime zin opkomen voor de belangen van vrouwen in de AAW/WAO, door vrouwen te stimuleren zelf aan hun positie-verbetering te werken en elkaar en andere vrouwen hierin te steunen. De vrouwen willen daarbij de bestaande maatschappelijke instanties en groeperingen die zich bezighouden met de situatie van arbeidsongeschikten, zoals GMD, bedrijfsverenigingen en ook de politiek, wijzen op de specifieke problemen waar vrouwen in de AAW/WAO mee te maken hebben en deze stimuleren om voor hun belangen op te komen.

In de vrouwengroepen worden de problemen van WAO-vrouwen bekeken in relatie met de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt, in de gezondheidszorg en de maatschappelijke positie die vrouwen in het algemeen hebben.

De plaats die vrouwen innemen op de arbeidsmarkt brengt haast automaties de voorwaarden mee waaronder vrouwen ziek kunnen worden en tenslotte in de WAO belanden. Het werk dat vrouwen doen is enerzijds laag geschoold, gering betaald werk en stelt hoge lichamelijke eisen, zoals schoonmaakster, verpleging en verzorging. Anderzijds komen vrouwen zonder daarop in opvoeding en onderwijs voldoende te zijn voorbereid terecht in een mannenwereld. Vooral dan, wanneer zij in een minderheidspositie verkeren ten opzichte van de mannelijke collega's (vrouwen in technische beroepen, in leidinggevende functies, in het opbouwwerk, de media etc.) is de kans groot dat zij de spanningen die dit veroorzaakt niet aankunnen.

Daarnaast speelt de dubbele belasting ook een belangrijke rol. Naast haar werk hebben vrouwen meestal de verantwoording voor het huishouden en de opvoeding/verzorging van kinderen en andere huisgenoten. Vaak wordt er ook een beroep op hen gedaan door zieke of hulpbehoevende alleenstaande familieleden of ouders. Vooral alleenstaande vrouwen worden hierop aangesproken, vergezeld van de veel gehoorde opmerking: "die hebben toch niets anders te doen". Door de overheidsbezuinigingen op de gezins en bejaardenzorg wordt die belasting alleen nog zwaarder. 'Vage' lichamelijke klachten van vrouwen worden door behandelende artsen niet serieus genomen en afgedaan als psychische ziekten en 'typies vrouwelijk'.

Vrouwen die in staat blijken haar huishouden (nog) te doen, worden wel met een beroep dáárop afgeschat. Dat het dikwijls juist de dubbele taak is (werk, huishouden, verzorging familie of bekenden) die vrouwen opbreekt, wordt daarbij vergeten. Voor de buitenwereld maakt het niet zoveel uit of een vrouw wel of niet in de WAO zit. Dat vrouwen thuis zijn wordt nog altijd normaal gevonden, terwijl mannen die thuis zijn al snel worden nagewezen als profiteurs. Vrouwen worden vaak op de noemer van 'huisvrouw' aangesproken en niet zozeer als arbeidsongeschikte. Het WAO-ster zijn is vaak niet bekend. De binnenwereld let wel degelijk op wat de vrouw doet. Als zij ziek is, kan zij aanvankelijk rekenen op enig medeleven, maar dat is snel over als de klachten aanhouden. Zij wordt al gauw als zeurpiet ervaren, want van vrouwen wordt alweer verwacht dat zij zelf opvangen, troosten en verzorgen. Vandaar dat de meeste vrouwen in de WAO nergens heen kunnen met haar verhaal en zeker in eigen kring weinig medeleven en steun krijgen. Dit is een belangrijke reden waarom wij met de vrouwengroepen begonnen zijn: een veilige plek om wel te kunnen praten en om elkaar te ondersteunen.

DE DUBBELE STRIJD

De situatie van mannen en vrouwen in de AAW/WAO en de te voeren strijd voor verbetering van die situatie is voor een deel gelijk, maar voor een deel ook niet. De ongelijkheid komt voort uit de maatschappelijke positie die vrouwen in het algemeen hebben en in de WAO in het bijzonder. We kunnen dan ook stellen dat vrouwen een dubbele strijd voeren, omdat ze naast hun inkomensbedreiging ook moeten optornen tegen diskriminerende opmerkingen en behandeling in hun contacten met instanties en zelfs met mensen uit hun directe omgeving. Niet voor alle vrouwen is het gemakkelijk om zich te gaan organiseren en zo voor hun rechten op te komen. Vaak stimuleren huisgenoten dit niet of werken zelfs tegen. Dit kenmerkt het isolement waarin WAO-vrouwen verkeren.

GANG VAN ZAKEN BINNEN EN BUITEN DE PLATFORMS

In de platforms wordt voornamelijk gewerkt met gemengde groepen die zich geformeerd hebben rond het gemeenschappelijke belang, de belangenbehartiging van arbeidsongeschikten. Maar daardoor heen kunnen tegengestelde belangen tussen mannen en vrouwen een rol spelen.

De ervaring van veel vrouwen is, dat de specifieke problemen waarmee vrouwen te kampen krijgen als ze arbeidsongeschikt worden, nauwelijks ruimte en aandacht krijgen binnen de (vaak alleen uit mannen bestaande) arbeidsongeschiktenbelangengroepen en -organisaties. Het is dan ook niet vanzelfsprekend dat de belangen van vrouwen daar behartigd worden. De meeste vrouwen vinden een vrouwengroep 'veiliger' en drempelverlagend. In een gemengde groep durven ze nauwelijks hun mond open te doen en als ze dat wel doen, raken ze gauw ondergesneeuwd door de zakelijke en harde manier van vergaderen. Een vrouwengroep biedt hiertoe wel de mogelijkheid.

Naast de bestaande arbeidsongeschiktenorganisaties zijn er in de drie regio's AAW/WAO-vrouwengroepen ontstaan. Dit gebeurde los van elkaar op verschillende tijdstippen (van eind '81 tot medio '83). In Friesland bestaat de groep uit 18 actieve vrouwen en (door ziekte niet actief) ±12 belangstellenden. In Rotterdam bestaat de groep uit 8 vrouwen en ± 30 belangstellenden. In Limburg bestaat de groep uit 12 actieve vrouwen en ± 12 belangstellenden.

Vanaf het begin hebben de vrouwengroepen als autonome groepen meege-draaid binnen de platforms. De bereidheid om naar buiten gezamenlijk een vuist te maken en een stem te laten horen is steeds aanwezig geweest. Toetreding tot en deelname aan de platforms riep in het begin weerstand op. De (gemengde) groepen in de platforms reageerden eerst niet enthousiast en waren bang voor mogelijke versnippering van de WAO-beweging. In de loop der tijd namen vrouwen deel aan diverse vergaderingen en bijeenkomsten en namen zitting in de werkbesturen van de platforms. De vrouwengroepen zijn ook vertegenwoordigd in het Landelijk Samenwerkings Verband van de platforms.

De discussie over de positie van de vrouwengroepen in de platforms komt moeizaam op gang. De noodzaak van het bestaan van zelfstandige vrouwengroepen werd langzamerhand erkend. Maar voor de (vaak mannelijke) vertegenwoordigers van de groepen blijkt het moeilijk om deze erkenning concreet te maken en zich daadwerkelijk in te zetten voor de belangen van vrouwen. In principe is de bereidheid er wel, maar de manier waarop dit zou moeten is veelal niet bekend. Ook voor de vrouwengroepen is dit een probleem, omdat het een nieuwe, nog verder te ontwikkelen werksoort is. De erkenning van de vrouwengroepen gaat verder dan de platforms. Ook de officiële instanties als de Sociale Verzekerings Raad, het FNV en CNV, Stichting Ombudsvrouw en Stichting Ombudsman en het Landelijk WAO Beraad volgen de ontwikkelingen van de vrouwengroepen en vragen, waar nodig, om medewerking.

Uit een gehouden onderzoek naar de knelpunten van AAW/WAO-vrouwengroepen blijkt er behoefte te zijn aan een overleg van WAO-vrouwen uit de platforms. Binnen dit overleg kunnen ervaringen uitgewisseld worden en gezamenlijke actiepunten besproken worden.

Ook buiten de drie platforms van het ontwikkelingsproject zijn spontaan arbeidsongeschikte-vrouwen-groepen ontstaan. Deze vrouwengroepen hebben elkaar ontmoet op het werkkongres in Ede van het Landelijk WAO Beraad in mei '82 en hebben in oktober '82 het Landelijk Netwerk Vrouwen in de WAO/AAW opgericht. Vrouwen van diverse groepen, ook uit de platforms, zijn daarin vertegenwoordigd. Doelstelling is het behartigen van de WAO-vrouwenbelangen op landelijk nivo en het ondersteunen van lokale groepen.

WERKPLAN EN AKTIVITEITEN

De activiteiten van de vrouwengroepen zijn zeer uiteenlopend. De nadruk ligt vooral op het informatie geven, zowel aan WAO-sters, als aan andere groeperingen. Zo wordt getracht de taboesfeer rond het WAO-ster zijn te doorbreken en de problemen te vermaatschappelijken. Daarnaast ligt het accent op bewustwording en belangenbehartiging. Om een indruk te geven, een aantal voorbeelden:

- * groepsbijeenkomsten, daarbij wordt de helft van de tijd besteed aan persoonlijke verhalen en de andere helft aan organisatorische zaken. Taken worden verdeeld en uitgevoerd in werkgroepjes.
- * meegaan met vrouwen naar mediese controles.
- * adviseren en informeren van WAO-vrouwen:
  - spreekuren en telefoniese contactadressen
  - spreekbeurten bij vrouwengroepen
  - temamiddagen over b.v. sociale zekerheidsstelsel en alternatieve geneeswijzen.
- * informatie en voorlichting aan gemengde groepen en derden:
  - spreekbeurten bij WAO-belangenorganisaties, vrouwenorganisaties, opleidingen verpleegkundigen en gezinsverzorging.

- informatiestands op manifestaties en bijeenkomsten.
- * kaderkursussen:
  - sociale zekerheid
  - sociale vaardigheden
  - assisteren bij WAO-vrouwenkursussen.
- * publiciteit:
  - teksten voor info-kranten en bulletins (waaronder M.O.)
  - bijhouden van knipselarchief.
- * deelnemen aan overlegsituaties inzake de WAO:
  - voorbereiding onderzoek van de S.V.R.
  - voorbereiding en uitvoering WAO-tribunaal
  - akties i.v.m. verslechteringen uitkeringen
  - onderzoeken i.v.m. positie WAO-sters (DETAM, SHF).

SUBSIDIEPERIKELLEN EN RESULTAAT

Als men aandachtig de hiervoor genoemde activiteiten en werkplannen voor de komende tijd heeft bekeken, zal opvallen dat het heel veel werk inhoudt. Niet alleen werk, maar ook vrouwkracht. (Ter verduidelijking: de opbouwwerkers van de platforms zijn allemaal mannen).

In de praktijk blijkt dat belangengroepen, vooral op langere termijn, behoefte hebben aan ondersteuning bij het vorm geven en uitvoeren van hun belangenbehartiging. Zoals bij de opzet en continuering van de groep en de ontwikkeling van activiteiten. Uit de praktijk is ook gebleken dat met name het opbouwwerk het meest aansluit op deze ondersteuningsvragen. Dat dit niet in één jaar af te bouwen is, spreekt voor zich als men nagaat hoe moeizaam het proces verloopt om mensen (in dit geval vrouwen) te motiveren om zelf voor hun belangen op te komen.

Opbouwwerksters proberen niet alleen de inbreng van vrouwen te ondersteunen, maar stimuleren haar ook tot deelname, omdat vrouwen de mogelijkheid hebben zich met haar te identificeren. Naar onze mening zal de steun van opbouwwerksters aan vrouwengroepen een langduriger voorziening voorziening moeten zijn en niet slechts een impuls tot starten. Temeer omdat, zoals in het begin van dit artikel gesteld is, de arbeidsongeschikte vrouwen naast het inleveren van hun werk, ook hun gezondheid ingeleverd hebben en zich derhalve niet voor 100% kunnen inzetten.

Omdat al vrij snel na het starten van de vrouwengroepen bleek dat dit niet haalbaar zou zijn, zonder de ondersteuning van een beroepskracht/opbouwwerkster, is in eerste instantie een aanvraag voor een emancipatiewerkster ingediend bij het Ministerie van SoZaW. Deze werd echter niet gehonoreerd. SoZaW suggereerde dat een en ander wel kon gebeuren binnen het ontwikkelingsproject. De praktijk wees echter anders uit.

Ondertussen werkten vrijwilligsters hard door om de zaak te ondersteunen. Een volgende stap was het aanvragen van een projectsubsidie bij het Ministerie van WVC voor één jaar. Voor die tijdsafbakening hadden de vrouwengroepen niet gekozen, maar dat was een voorwaarde van WVC. Na een periode van intensief gesprekken houden en telefoontjes plegen is WVC bereid een projectsubsidie (met personeelskosten) voor één jaar te verstrekken voor het starten van een overleg van de drie vrouwengroepen in de platforms. Hoera!.... Of? Toch niet? De toekenning werd gedaan op een aantal voorwaarden, die nogal zwaar liggen, zowel bij de platforms als bij de vrouwengroepen. Eén van de voorwaarden is bijvoorbeeld, dat het project na één jaar overdraagbaar zou moeten zijn aan de opbouwwerkers van het ontwikkelingsproject. Dit ervaren de vrouwengroepen als een ontkenning van hun specifieke situatie en problematiek. Verschillen in problemen en beleving tussen

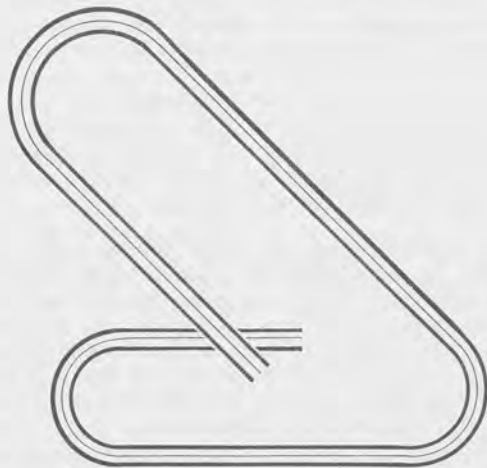
arbeidsongeschikte mannen en vrouwen worden zo als niet belangrijk afgedaan.

PERSPEKTIEVEN

De positie van de vrouwengroepen in de platforms is een autonome. Dat betekent dat ze verkiezen zelfstandig te werken en daarnaast gezamenlijke acties met gemengde WAO-groepen aan te pakken. De initiatiefneemsters hebben tot nu toe een voortrekkersfunctie vervuld. Dat het een moeizame zaak is om vrouwen te activeren rond hun belangenbehartiging is duidelijk. Dit vraagt om speciale ondersteuning. Niet alleen voor de bestaande vrouwengroepen, maar ook voor de vrouwen die aan gemengde groepen deelnemen, om zo hun problemen boven tafel te krijgen. Vrouwen die individueel proberen voor hun belangen op te komen, zijn vaak anoniem en dreigen dat te blijven als er geen plek is waar zij terecht kunnen met hun vragen. Daarom is het noodzakelijk dat opbouwwerksters zich hiervoor gaan inzetten. Ook in andere regio's ontstaan vrouwengroepen en sommigen vragen daarbij ondersteuning.

Juist in de harde strijd om het behoud van de uitkeringen zoeken mensen met dezelfde belangen elkaar op, ieder op zijn/haar eigen manier. Voor WAO-vrouwen ziet de toekomst er alles behalve rooskleurig uit. Een groot obstakel daarbij vormt het bezuinigingsspoek, vooral als het gaat om het verkrijgen van betaalde arbeidsplaatsen voor de begeleiding van het AAW/WAO-vrouwenwerk. Wij vinden het van belang dat er rekening gehouden wordt met de aanwezigheid van vrouwengroepen in de regio's. Konkreet betekent dit dat er voorwaarden zullen moeten komen om het WAO-vrouwenwerk te stimuleren. Eén van die voorwaarden is ondersteuning door opbouwwerksters van de vrouwengroepen, zodat WAO-sters zelf aan hun belangenbehartiging kunnen blijven werken, op haar eigen manier. Wij zien dit als een waarborg voor continuering.

*Elga Zuidema
Overleg Vrouwen in de WAO
p/a Zuidvliet 230, 8921 BH Leeuwarden.
Tel. 058-139992.*

DE PLATFORMS, ONTSTAAN EN ONDERLINGE SAMENWERKING

De eerste idee-vorming rond regionale platforms van arbeidsongeschikten -organisaties en -groepen als voertuig van een krachtiger positie van zich organiserende arbeidsongeschikten vond midden zeventiger jaren plaats in de Friese hoofdstad Leeuwarden. Vastgesteld werd o.m. dat veel wao-ers niet zich zeer kleinschalig organiseerden, wat wel goede uitgangsmogelijkheden bood voor persoonlijke wederzijdse steun en recreatieve doeleinden, maar minder voor belangenbehartiging. De gedachte werd geopperd dat de vorming van regionale platforms er toe zou kunnen leiden, dat enerzijds de waarde van het kleinschalig organiseren in tact zou kunnen blijven, terwijl gemeenschappelijke en meer structurele vraagstukken binnen het kader van een regionaal platform beter aangepakt konden worden.

Deze notitie werd eind zeventiger jaren opgepakt door de NRMW in het kielzog van het Internationaal Jaar voor Gehandicapten en ter nadere uitwerking voorgelegd aan een werkgroep, waaraan een aantal organisaties, w.o. Anib, NFA, Nimo en enkele opbouwwerk-instellingen deelnamen. Hieruit resulteerde uiteindelijk een door het Ministerie van WVC gefinancierd ontwikkelings-experiment, waaraan ook CNV en FNV gingen participeren.

Een van de belangrijkste doelstellingen van het experiment, dat primair in de Mijnstreek, Leeuwarden e.o. en Rotterdam zou plaatsvinden, betrof de ontwikkeling van een krachtiger positie van de arbeidsongeschikten-organisaties in relatie tot de uitvoerings-organen van de sociale zekerheid, waaronder met name GAK en GMD.

De langdurige omweg (van plaatselijk idee via landelijke sanctionering naar plaatselijke uitvoering) maakte dat de aansluiting bij de feitelijke maatschappelijke ontwikkelingen niet meer klopte. Dat had ook consequenties voor doeleinden en organisatie.

Wat de doeleinden betrof bleef weliswaar de relatie met de uitvoerings- en keurings-instanties erg belangrijk, maar rukte de inkomens-ontwikkeling door accumulatieve verslechtingen duidelijk op als een prioriteit. En qua organisatie bleek dat in Friesland en Limburg de schaal waarop zich al samenwerking ontwikkeld had veeleer op provinciaal niveau te liggen. In de betreffende regio's bleek ook dat een belangrijke motor-functie vervuld werd door de organisaties en groepen die samenwerkten in en met het Landelijk WAO-Beraad en dat platformvorming inclusief Vakbondsgroepen van WAO-ers, Anib-afdelingen enz. nogal verschillend zouden verlopen.

Ook was er sprake van het nodige wantrouwen versus een rijksoverheid die al bezuinigend bereid zou zijn tot onbaatzuchtige subsidiëring. Het meest pijnlijk bleek dat in Limburg waar de provincie de subsidiëring van het WAO-werk had stopgezet en nu opeens een ander overheidsniveau met middelen aan kwam dragen.

De betrokken WAO-groepen en -organisaties wilden dan ook ten principale én binnen de eigen regio én landelijk de gehele operatie onder eigen voorwaarden brengen. Regionaal gebeurde dat met name door het afsluiten van samenwerkings-kontrakten met de opbouwwerk-instellingen die als werkgever van de aan te stellen opbouwwerkers zouden fungeren. De platforms i.o. bewerkstelligden dat zij het volledige opdrachtgeverschap zouden vervullen, alsook een doorslaggevende stem zouden hebben in de aanstelling van de functionarissen.

Landelijk gebeurde dat met name door een twee daagse conferentie in Dalfsen, die plaats vond met medewerking van de Commissie Oriënteringsdagen. Belangrijk punt daarbij vormde met name de positie van

de sociaal onderzoeker. Unaniem was de opvatting dat WAO-ers al meer dan voldoende "objekt" van onderzoek waren geweest en dat de platforms zelf onderzoeks-opdrachten zouden moeten kunnen verstrekken. Tevens werd vastgesteld dat onderzoeks-rapportages vóór publikatie aan het samenwerkingsverband van de drie platforms voorgelegd dienen te worden. Dit onder verwijzing naar overheden en andere instanties die zich als opdrachtgever tot bepaalde onderzoeks- en studie-producties ook steeds het recht voorbehouden zaken naar de prullenbak te verwijzen.

Groot was ook het wantrouwen tegenover een door het Ministerie van WVC geannonceerde Begeleidingscommissie, waaraan zouden deelnemen Anib, NFA, CNV, FNV, Landelijk WAO-Beraad, NRMW, WVC, enkele opbouwwerk-instellingen en (in een waarnemers-positie) enkele Bedrijfsverenigingen, Gemeenschappelijke Medische Dienst en Sociale Verzekeringsraad. Besloten werd dat het samenwerkingsverband van de drie platforms zou bepalen of en in welke mate deze commissie van informatie zou worden voorzien.

SAMENWERKINGSVERBAND

Het aanvankelijke wantrouwen werd door de gemaakte afspraken en meer nog door de daadwerkelijke dagelijkse ervaringen geleidelijk omgezet in positieve waardering en wederzijds vertrouwen.

Ook op het niveau van het landelijk samenwerkingsverband dat vijf à zes maal per jaar voor een twee-daagse bijeenkomst organiseert - afwisselend in Limburg, Friesland of Rotterdam - en waaraan dan delegaties van de platforms deelnemen.

Vaste agenda-punten vormen o.m. de onderlinge informatie-uitwisseling tussen de verschillende platforms, waardoor verschillen en overeenkomst in de regionale aanpak zichtbaar worden en men elkaar vooruit helpt. Daarnaast wordt telkens aandacht besteed aan de ontwikkelingen op het onderzoeks-front, waarbij het evaluatie-onderzoek, maar meer nog het "inkomens-onderzoek" en andere vormen van dienstverlenend onderzoek de belangstelling hebben. Daarnaast wordt telkens een bepaald "thema" voorbereid voor gemeenschappelijk beraad en "brainstorming". Als zodanig kwamen o.m. aan de orde "onderhandelingen met de Gemeenschappelijke Medische Dienst", de relaties met de Vakbeweging en de omgang met mass-media.

Meer tijd dan menigeen lief is moet ook steeds weer besteed worden aan subsidie-perikelen. Zo vindt al langere tijd een wat taai gevecht plaats met het Ministerie van WVC over het gelijktrekken van de einddata van de drie projecten en had ook het subsidiëren van een project Vrouwen in de WAO heel wat voeten in de aarde.

Ondanks, deels zelfs juist dank zij, regio-culturele verschillen hebben de zes ander-halve-daagse bijeenkomsten van het Samenwerkingsverband een grote betekenis, m.n. uit oogpunt van informatie en lering over en weer. Gemeenschappelijk ook is de konklusie dat het billijk en uiterst nuttig is de regionale platforms en de daaraan gekoppelde ondersteunings-functie ook in te toekomst voort te zetten. De overwegingen daarbij zijn onder meer dat die ondersteuning van belang is uit oogpunt van "dagelijkse continuïteit", omdat het organisatie-kader nu eenmaal bestaat uit mensen die telkens uit kunnen vallen om gezondheidsredenen, maar ook omdat - zeker op praktisch provinciale schaal - zo'n ambachtelijke ondersteuning billijk en nodig is in relatie tot de vele zware full-prof-instituten waarmee de WAO-organisaties van doen hebben. Minder uitgesproken, maar onmiskenbaar speelt toch ook de politieke en maatschappelijke erkenning die met de subsidiëring gepaard gaat een rol. Dat laatste neemt overigens niet weg dat veel harder uitgesproken er ook het uitgangspunt ligt dat - ook in de toekomst - subsidiëring die het zelf-beschikkingsrecht zou ondergraven nadrukkelijk wordt afgewezen.

HET ONDERZOEK BINNEN HET ONTWIKKELINGSPROJECT WAO/AAW

Aan het Ontwikkelingsproject wordt meegewerkt door een onderzoeker, die is aangesteld bij het NIMO, van waaruit deze op ondersteuning kan rekenen. Verder vindt ook vanuit de platforms samenwerking met onderzoekers plaats. In dit stuk wil ik me echter beperken tot het eigen onderzoek.

Aanvankelijk was het de bedoeling dat er alleen een evaluatieonderzoek zou worden gedaan. Bekeken zou moeten worden wat het effect was van het inzetten van opbouwwerkers op de platforms, en op de relatie van die platforms tot de uitvoeringsorganen van sociale zekerheid.

DRIE SOORTEN ONDERZOEK

Voor de deelnemende groepen was dit in het begin niet akseptabel. Er bestond een groot wantrouwen tegen de bedoeling van het experiment, en dus ook tegen het evaluatieonderzoek. Bovendien werd het nut van dergelijk onderzoek niet ingezien. Wel was er behoefte aan onderzoek, dat de WAO-ers bewijslast zou leveren die bruikbaar was in hun strijd. In het spraakgebruik van het Ontwikkelingsproject kreeg dit de naam dienstverlenend onderzoek.

Aangezien het hele project de bedoeling had om de WAO-beweging te versterken, lag het voor de hand om te erkennen dat de WAO-ers zelf de bevoegdheid hadden om de doelen en de richting van het onderzoek vast te stellen. Dat gebeurde dan ook. Dat betekende echter niet dat de onderzoeker of de andere beroepskrachten er geen eigen mening meer op na mochten houden. Vandaar dat de discussie over het nut van evaluatieonderzoek door bleef gaan, ook nadat besloten was dat alleen dienstverlenend onderzoek zou plaatsvinden. Al vrij snel leidde dat tot het besluit dat alsnog dat onderzoek op de agenda gezet zou worden. Daarmee lagen er al twee belangrijke onderzoeksactiviteiten. Een laatste soort moet nog genoemd worden. Vanuit de WAO-beweging was er een aantal jaren geleden vrij weinig ervaring in de samenwerking met onderzoekers. Dat verklaart voor een deel het wantrouwen tegen het onderzoek, dat ikzelf overigens heel gezond vind. Met de voortgang van het project worden er echter steeds meer mogelijkheden 'ontdekt'. Zoals het er nu voor staat, liggen die vooral in het werk binnen de 'wetenschappelijke wereld'. Aan de ene kant kun je de inzichten die binnen de WAO-beweging ontwikkeld worden inbrengen in de wetenschappelijke discussie over stelselherziening en sociale zekerheid in het algemeen, en aan de andere kant kun je optreden als een soort discussiepartner van de WAO-groepen waarbij je inzichten uit de wetenschappelijke discussie voorlegt aan de WAO-beweging.

Deze drie soorten onderzoeksactiviteiten zijn natuurlijk niet strikt te scheiden. Zo is het opvallend dat het onderzoek over de inkomensontwikkeling van WAO-ers veel materiaal oplevert dat van belang is in de wetenschappelijke discussie over de sociale zekerheid en over democratische besluitvormingsprocessen. In het volgende wil ik aan de hand van deze drieling verder ingaan op het onderzoek.

DIENSTVERLENEND ONDERZOEK: INKOMENSONTWIKKELING

Het gaat bij het dienstverlenend onderzoek vooral om de inkomensontwikkeling van WAO-ers. Er bestaat tot nu toe maar heel weinig inzicht in wat allerlei sluipende en zichtbare kortingen de WAO-ers hebben gekost. Het is ook niet eenvoudig om dat inzicht te krijgen. Voordat de uiteindelijke netto-uitkering wordt vastgesteld wordt een groot aantal stappen doorlopen, en op ieder van die stappen is ooit wel eens een kortingsmaatregel toegepast. Het begint bij de daglonen. Uitkeringen worden vastgesteld aan de hand van daglonen. Een dagloon is een benadering van wat iemand voor de arbeidsongeschiktheid per dag gemiddeld verdiende. Althans, dat was het. Via allerlei maatregelen wordt steeds minder het verdiende loon als maatstaf genomen. In plaats daarvan komt hoe langer hoe meer het kale basisloon. De daglonen worden, als het goed is, eens per half jaar verhoogd. Die verhoging wordt berekend uit de stijging van de lonen. Om die stijging te berekenen wordt de loonindex gebruikt. Het zal bekend zijn dat die verhoging de laatste tijd steeds meer verkeert in een verlaging of bevrozing, en dat de halfjaarlijkse aanpassingen vrijwel nooit volgens de wettelijke regels plaatsvinden. Om deze twee aspecten, de vaststelling van de daglonen en de aanpassing van de daglonen aan de loonontwikkeling, te kunnen bestuderen, zijn schema's gemaakt, waarin alle belangrijke besluiten op deze terreinen zijn samengevat. Uit het dagloon wordt de bruto-uitkering per maand berekend. Daarvan gaat dan een bedrag aan premies, vereveningsbijdrage en loonbelasting af, zodat het netto-uitkeringsbedrag overblijft. De invoering van de vereveningsbijdrage betekende op zich al een enorme korting op wat WAO-ers netto overhielden. Daarnaast zijn allerlei premies in toenemende mate op werknemers, dus ook op WAO-ers, gaan drukken. Het effect daarvan wordt dan nog versterkt door de stijging van de premies in het algemeen, die pas per 1 januari j.l. is opgehouden. Ook in de sfeer van de loon- en inkomstenbelasting is er het één en ander gebeurd (b.v. de tweeverdienersmaatregel en de afschaffing van de arbeidsongeschiktheidsaftrek). Het resultaat is dan ook een grote netto-achteruitgang voor WAO-ers.

Op 'specifieke' maatregelen als de afschaffing van het minimumloon in de WAO wil ik hier niet ingaan. Voor het onderwerp van dit artikel is het voldoende om vast te stellen dat de berekening van uitkeringen een uiterst ingewikkeld gebeuren is, dat bijna niet te controleren is. Dat laatste blijkt wel uit recente gebeurtenissen in de Tweede Kamer, waar parlementariërs moesten toegeven dat ze geen inzicht hadden in de effecten van de maatregelen, waarover ze besluiten namen. Ondanks dat worden WAO-groepen vaak gekonfronteerd met politici die zeggen dat bezuinigingen op democratische wijze en verantwoord tot stand komen. Het materiaal uit het inkomensonderzoek wordt door WAO-groepen gebruikt om deze bewering te bestrijden, en vaak met succes.

Naast het inkomensonderzoek worden ook ontwikkelingen rond de stelselherziening gevolgd, en de kennis daarover wordt zo goed mogelijk doorgespeeld naar de WAO-platforms. Dat gebeurt vaak via lezingen en discussiedagen.

Sinds enige tijd verzamelen we bovendien allerlei informatie die voor WAO-groepen van belang kan zijn, met de bedoeling om die toegankelijk te maken. Daarvoor geven we een documentatiekrant uit, waarin we omschrijvingen van artikelen opnemen die verschenen zijn. In de toekomst willen we daar ook artikelen in opnemen, die een beeld geven van de literatuur, die over een bepaald probleemgebied is

verschenen. Abonnementen op die dokumentatiekrant zijn voor WAO-groepen gratis.

Tenslotte is in het kader van de vrouwenactiviteiten, die elders in dit nummer beschreven staan, een inventariserend onderzoek gedaan naar het ontstaan van de vrouwengroepen binnen het project, en de problemen die deze groepen ervaren in hun functioneren.

EVALUATIEONDERZOEK

In het evaluatieonderzoek worden de ontwikkelingen binnen de drie platforms gevolgd. Het is de bedoeling om meer inzicht te ontwikkelen in de vraag wat het Ontwikkelingsproject nu wel en niet oplevert, en wat het inzetten van opbouwwerkers daarbij voor effect heeft gehad. We proberen om deze vragen niet eng te benaderen. Dat wil zeggen, we gebruiken het onderzoek om voortdurend in te gaan op problemen waarmee de opbouwwerkers gekonfronteerd worden. Bovendien willen we onze eigen ervaringen zo productief mogelijk maken voor het denken over opbouwwerk in het algemeen. De bijeenkomsten met opbouwwerkers, waarover in dit nummer van MO geschreven wordt, zijn daar een voorbeeld van.

Een paar belangrijke aandachtspunten wil ik noemen. Allereerst besteden we aandacht aan de vraag waarin het opbouwwerk voor WAO-groepen zich onderscheidt van ander opbouwwerk. In tegenstelling tot veel ander opbouwwerk richt het Ontwikkelingsproject zich op een bepaalde sociale groep, met een specifieke problematiek. Het werk binnen het project is niet buurtgebonden, het houdt zich nogal sterk met landelijke politiek bezig. Een element dat bovendien meespeelt is dat WAO-ers zelf steeds kunnen uitvallen in verband met hun gezondheid. Daarmee wordt de opbouwwerker een persoon die de continuïteit van de groepen bevordert. Tenslotte wordt er van de opbouwwerkers binnen het project een duidelijke inhoudelijke inbreng verwacht. Niet zozeer in een soort deskundigenrol, maar veeleer omdat van hen een betrokkenheid bij de WAO-beweging wordt verwacht, dus ook bij het denken over perspectieven. Van de andere kant wordt zo'n inbreng alleen gewaardeerd op grond van het feit dat de opbouwwerker het vertrouwen van de groep heeft.

Vat je de verschillen met gangbare situaties samen, dan komt het erop neer dat binnen het project meer specialistische kennis over de WAO-problematiek vereist is, een meer duurzame relatie met de concrete groepen (in tegenstelling tot de WAO-beweging in het algemeen, een andere variant zou namelijk zijn een opbouwwerker die nu eens hier, dan weer daar in de WAO-beweging bijspringt. Binnen het project wordt dit als een minder geslaagde konstruktie beschouwd), en een zelfstandige, kritische bijdrage in discussies over de perspectieven van de WAO-beweging.

Het is niet voldoende om alleen maar te kijken naar de opbouwwerkers zoals ze binnen het project functioneren. Ook de verhouding tot het andere opbouwwerk is aan de orde. Het is zeker niet zo dat met het Ontwikkelingsproject het territoriale opbouwwerk voor de WAO-problematiek onbelangrijk is geworden. Integendeel, op allerlei manieren zijn er verbanden. De verslagen van de bijeenkomsten met opbouwwerkers, zoals die in dit nummer zijn opgenomen, geven daarvan voldoende voorbeelden. Op dit moment wordt aan die verbanden steeds meer aandacht gegeven.

Een groot probleem in het functioneren van de platforms is de huidige politieke situatie. Met de voortdurende bezuinigingen op de sociale zekerheid, met het verscherpen van maatschappelijke tegenstellingen, wordt het voor veel actieve WAO-ers steeds moeilijker om de zin van organisatie en van deelname aan politieke besluitvorming te zien. In tegenstelling tot een aantal jaren geleden, toen het mogelijk was te verwijzen naar resultaten die het gevolg waren van organisatie en belangenbehartiging, is het nut van organisatie niet zo eenvoudig aan te tonen. Over de rol van de WAO-beweging in het voorkomen van processen van demoralisatie, van isolatie, van verharding van tegenstellingen tussen verschillende bevolkingsgroepen, wordt dan ook hard nagedacht.

WETENSCHAPPELIJKE DISKUSSIE

De toekomst van het stelsel van sociale zekerheid staat op het moment in het centrum van de belangstelling. Als we naar de wetenschappelijke discussie kijken, en naar de discussie in beleidskringen, dan valt het op dat er weinig aandacht bestaat voor de standpunten van uitkeringsgerechtigden zelf. Op de een of andere manier is die wereld kennelijk weinig toegankelijk voor organisaties van uitkeringsgerechtigden. Vandaar dat het voor de hand ligt dat je je als onderzoeker ook bezig houdt met de discussies die daar gevoerd worden.

Het doel van dit werk is dan tweeledig. Ten eerste probeer je serieuze aandacht te krijgen voor de manier waarop uitkeringsgerechtigden tegen de sociale zekerheid aankijken. Ten tweede wil je de ideeën, die worden ontwikkeld over de toekomst van de sociale zekerheid, voorleggen aan de WAO-beweging, zodat die zich kan laten gelden in de discussie daarover.

Dat is een ondersteuning van de WAO-beweging, omdat je haar 'invloedssfeer' uitbreidt. Je werkt eraan dat de WAO-beweging serieus genomen wordt. Deze activiteit is natuurlijk niet zonder eigenbelang. Het is als onderzoeker bijzonder moeilijk functioneren als je je afsluit van de debatten zoals die onder je beroepsgenoten worden gevoerd. Maar aan geloofsbelijdenissen en beginselverklaringen is er in die kringen natuurlijk weinig behoefte. Je zult dus wel moeten zorgen dat je inbreng houdt snijdt.

Om aan dit alles te kunnen werken is het nodig dat je contacten met beroepsgenoten opbouwt. Vandaar dat we hebben meegedaan aan het oprichten van een zogenaamd 'onderzoekersoverleg'. Dit is een informeel overleg van onderzoekers en beleidsmedewerkers, die bij allerlei instanties werkzaam zijn, en die zich willen verdiepen in de toekomst van sociale zekerheid, mede zoals die er door de bril van uitkeringsgerechtigden uitziet. Door dit overleg is vorig jaar al een conferentie gehouden, en ook voor dit jaar is er een in voorbereiding. Verder worden er in dit kader gastkolleges gegeven, lezingen gehouden, cursussen georganiseerd, enzovoorts.

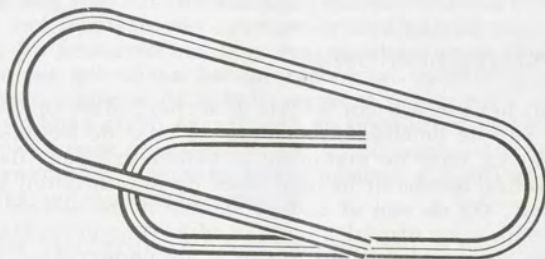
TENSLOTTE

Zoals het er nu uitziet is het onderzoek zowel als versterking van de WAO-beweging als in het leveren van nieuwe inzichten veelbelovend. Het gaat in veel gevallen echter om aanzetten, die nog veel verder zouden moeten worden uitgewerkt. De mogelijkheden daarvoor zijn beperkt, terwijl het aantal onderzoeksvragen groot is. Het onderzoekersoverleg betekent in dit opzicht een versterking. Ondanks het feit

dat het niet als een strakke organisatie, maar als een open overleg bedoeld is, is er toch veel kennis aanwezig, en is er de bereidheid aan vragen aandacht te besteden.

Zien we echter, hoe weinig aandacht vanuit officiële onderzoeksinstanties aan vragen vanuit de WAO-beweging wordt besteed, dan is er nog een lange weg te gaan.

Kees Fortuin

POLITICI DE MANTEL UITGEVEEGD

Het komt niet elke dag voor dat in de (hoofd-)redactionele opiniekolommen van zo verschillende dagbladen als Het Parool en het Algemeen Dagblad de Tweede Kamerleden de mantel uitgeveegd krijgen over het zelfde onderwerp. Maar onlangs kregen ze er flink van langs, waarbij P.W. Russel in het Algemeen Dagblad van 2 februari het felst van leer trok:

"...en mag ik dan vragen waarom die Tweede Kamerleden in meerderheid met die kortingen akkoord zijn gegaan als de dames en heren niet precies wisten om hoeveel geld het ging? Mag ik dan opmerken dat die Kamerleden wel erg slordig omsprongen met de belangen van zovelen als er voor of tegen gestemd wordt.

Mag ik dan ook nog vragen of die Kamerleden hun salaris niet krijgen om hun werk zo goed en nauwkeurig mogelijk te doen. Hadden die Kamerleden dan niet kunnen laten uitzoeken hoeveel geld die mensen met een wao-uitkering er op achteruitgingen vóór zij hun stem uitbrachten." En Russel betoogt verder:

"Dit is toch te mal om los te lopen. Vingertje opsteken, ja hoor, vóór en op dat moment niet weten dat er mensen zijn die ineens 247 gulden netto minder per maand ontvangen....."

Om te besluiten:

"Schamen, dat zouden de mensen die heten de belangen van het Nederlandse volk te verdedigen, zich moeten. Schamen vanwege hun falen". Het wat vaderlijk vermaan van de hoofd-redacteur van Het Parool van 27 januari is verhoudingsgewijs nog mild:

"Men kan zeggen dat de mensen met een uitkering nu te maken hebben gekregen met een verlaging die al eerder had moeten worden doorgevoerd, zodat zij dus eigenlijk een paar maanden respijt hebben gehad. Dit is echter een te simpele voorstelling van zaken. Vooral de WAO-ers zijn de laatste jaren door de ene na de andere maatregel getroffen. Hun kan dan ook niet worden verweten dat ze elke maatregel die door het parlement wordt aanvaard niet minitieus bijhouden.

Wat ze dit najaar wél telkens hebben gehoord is dan hun uitkering van 31 december op 1 januari netto in guldens gelijk zou blijven. In veel gevallen blijkt dit nu niet zo te zijn. Er zijn dus ten onrechte verwachtingen gewekt. De hiervoor verantwoordelijke politici kan worden aangerekend dat zij zeer slordig met de feiten zijn omgesprongen".

Ook uit de elders in deze M.O. opgenomen feiten en opinies mag blijken, dat de politiek niet opgewassen is tegen de gekombineerde kracht van verslechterde sociaal-economische omstandigheden en het No Nonsense Managementspel van de zittende regering. Ook de vermaningen van lichamen als de Kamer en Raad van State en boze opmerkingen van de Voorziter van de Sociale Verzekerings Raad worden niet opgepikt. Beste Anne Vondeling, de Kamer blijkt Leeuw noch Lam, maar een verschrikt gebiologeerd konijntje.

Punt is dat deze kattenmeppers-taal niks oplost (al lucht het even op vanwege de wetenschap dat politici er zich ook graag aan bezondigen). De in arbeidsongeschikten-organisaties actieve mensen die in het Ronde tafel-gesprek in deze M.O. aan het woord komen, hebben in hun kontakten met de politiek proef-ondervindelijk vastgesteld dat elke Tweede Kamer-fractie die het zich qua grootte permitteren kan zich kennelijk opgesplitst heeft in specialismen, die vervolgens onzichtbaar worden in de schaduw van een of andere departementale kolom.

En - zoals terecht wordt vastgesteld - alleen de kleine fracties te linker en rechter zijde staan kennelijk nog voor de noodzaak het specialisme volksvertegenwoordiger te beoefenen.

Dit organisatie- en communicatie-probleem van de grote Kamer-fracties werd treffend geïllustreerd door de voorzitter van het landelijk wao-beraad. Hij had een gesprek met een Tweede Kamerlid dat hij op het hart wilde binden, dat het experiment met de regionale platforms van WAO-groepen en -organisaties voortzetting verdiende. Hij doelde daarbij op de door WVC gesubsidieerde experimentele opbouwwerk-ondersteuning in Rotterdam, Friesland en Limburg. Na enige verwarring blijkt dan dat het Kamerlid (SoZaWe-specialisme) de zaak allang gecodeerd had tot de befaamde afschattings-experimenten in Rotterdam en Tilburg.

Vanuit het opbouwwerk kan worden vastgesteld dat hier feitelijk niks nieuws onder de zon is. Rond de stadsvernieuwings-problematiek speelt de een soortgelijk probleem van aperte scheiding van politieke bekommernissen rond "toerusting en ondersteuning" van bewoners-organisaties enerzijds en de (ver-)bouw-paragraaf anderzijds.

Maar gezegd moet worden dat er beleidsmatig toen wél wat mee gedaan werd om samenhangen tot stand te brengen. Zoals in en door het bekende Proeftuinen-onderzoek naar stadsvernieuwing als opbouw- en als verbouw-proces; en door inter-departementale samenwerking zoals in het blad Berichten over Stadsvernieuwing en het integrale stadsvernieuwings-boekje van Schaefer.

Het kan toch niet te veel gevraagd zijn aan de politiek daar met spoed wat aan te doen. En dat niet op de laatste plaats omdat het niet in het vizier hebben van "samenhangen" tegelijkertijd inhoudt dat allerlei accumulatie-effecten rondom de "betaalbaarheid van het dagelijks leven" veel te laat onderkend worden.

Een eerste begin zou kunnen zijn dat binnen de grote Kamer-fracties eens "dwars-"gesprekken georganiseerd worden tussen alle specialisten van wonen, gezondheid, welzijn, sociale zekerheid. Een tweede begin kan vervolgens ook zijn om bij voorkeur nooit meer Kamervragen te stellen aan één Bewindslid, maar altijd aan Bewindsliden, zodat het multi-departementale karakter van de samenleving enige realiteit kan krijgen.

Wil van de Leur

AFBRAAK VAN DE WEDEROPBOUW?

Het is 1945 als de wederopbouw van een leeggeplunderd en geteisterd land met Marshall hulp een aanvang neemt. Het motto: "Nederland herrijst".

Het enige wat we zelf nog hadden werd ingezet: mensen. Zoals nu blijkt is men daar nogal verkwistend mee omgesprongen.

Er is hard gewerkt, heel hard. En het feit dat Nederland bij de rijke landen wordt gerekend, hebben we dan ook te danken aan de grote inzet van de werkende mensen zelf. Ondanks weinig en slecht eten, en kleding die niet of nauwelijks voorradig was, zodat hard werken je ook alleen warm kon houden.

Werken voor een laag loon. Wat heel lang laag is gebleven. Voor een deel omdat we het niet konden betalen. En voor een deel omdat we een sociale verzekering aan het opbouwen waren waarin menige loonsverhoging gestopt moest worden. **MET HET OOG OP LATER.**

Zo is het gebeurd, en zo zal het wel moeten hebben. Leuk was het niet. De rijken van toen zijn de rijken gebleven. De harde werkers van toen zijn de zieken van vandaag. Het zijn juist zij die vandaag aan de dag voor de zoveelste keer misbruikt worden, en kapitaal op moeten hoesten om het land weer uit een benarde positie te halen. Terwijl zij die in al de vier armoe-periodes rijk zijn geworden en het zijn gebleven vrijuit gaan.

Van hen wordt geen bijdrage verlangd. Nee, zij zijn het juist die premies krijgen om door de moeilijke tijd te raken.

Je inkomen uitgedund om als sluitpost te dienen van menige begroting. Je gezondheid kwijt.

Hoe ergaaf je dat? Welnu, als onrechtvaardig en dus als onaanvaardbaar. Het is de onrechtvaardigheid die maakt dat de groei van de WAO-beweging zo groot is.

In Friesland zien we in een tijdsbestek van vier jaar 22 WAO-groepen en bonden uit CNV en FNV het Fries WAO beraad vormen. Ook de groep Friese vrouwen in de WAO schaart zich eronder.

En een van de opmerkelijkste gebeurtenissen daarin is dat daar, waar in de gezonde maatschappij vanuit politieke kleuren en geloven geopereerd wordt, in het Fries WAO beraad de eensgezindheid als WAO'ers het uitgangspunt is.

De verontwaardiging is breed en gelukkig het verzet dus ook.

Niets valt zomaar uit de boom en dus ook zo'n Fries beraad niet.

In het begin werden toch de pogingen ondernomen om het WAO gebeuren vanuit allerlei eigen visies te benaderen. Maar gelukkig bleek in de discussies daarover dat het WAO'er zijn of worden geen fluit te maken heeft met dat wat je denkt of gelooft. Dat het geen probleem is van vrouwen of mannen, maar een probleem van mensen. Mensen die zo dom waren om arbeidsongeschikt te worden.

En dat in een tijd waarin waardering maar heel summier is, maar het vonnis absoluut. Of toch niet? De tijd zal het moeten leren.

Zo zal de tijd ons ook moeten leren of de sociale verzekeringen niet veranderd moeten worden. Daar zullen we gezamenlijk over na moeten denken. Niet tweede kamer-breed, maar over de hele linie. En daar hebben we steun bij nodig van iedereen die wil beseffen dat zieke burgers ook burgers zijn.

De overheid heeft de plicht ons daarbij te helpen. Omdat het de overheden zijn geweest die alles van ons gevraagd hebben. Maar die nu weinig

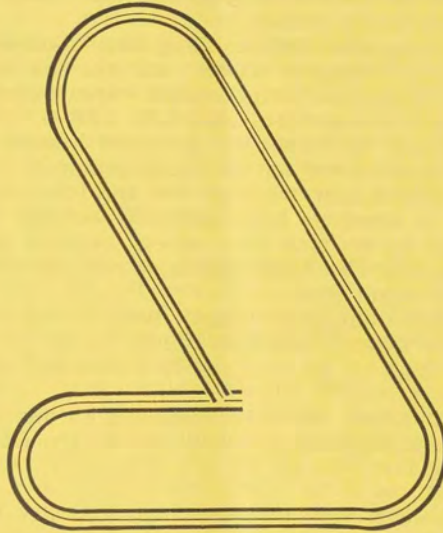
bereid blijken om ons daarvoor iets terug te geven. Zeker als het gaat om het verbeteren van de sociale wetgeving. Zo zijn we in deze korte beschouwing bijna weer terug bij 1945. Het begon met de oproep Nederland te laten herrijzen. "Zet u allen in voor de wederopbouw!".

DAT HEBBEN WE GEDAAN.

Nu, veertig jaar later, zouden we mee moeten doen aan de afbraak van onze duur betaalde sociale wetgeving.

DAT DOEN WE NOOIT!

*Bareld Postma,
voorzitter Fries WAO beraad*

SAMEN AKTIEF IS SAMEN STERK

Het persoonlijke verhaal van Leen Boogerd, lid van het WAO-komité Spijkenisse en actief in platform en WAO-winkel

opinie

Leen is 63 jaar en nu zo'n 7 jaar in de WAO. Na enkele jaren thuiszitten is hij actief geworden in de WAO-groep van de Vervoersbonden FNV distrikt Zuidholland-Noord.

Hij vindt dat hij de deur gewoon uit moest, in verband met steeds meer problemen thuis. Doordat hij niets meer om handen had, zat hij boven op de lip van zijn vrouw. De stap die hij toen gezet heeft, was in eerste instantie gewoon uit eigen belang en dat van zijn vrouw.

Hij is noodgedwongen verhuisd naar Spijkenisse (uit Rotterdam) omdat hij in de grote stad geen benedenhuis kon krijgen, en dat was medies gezien wel noodzakelijk. Een advertentie in een streekblad vormde voor hem het eerste contact met het WAO-komité Spijkenisse. Hij is op een bijeenkomst afgestapt en is terecht gekomen in het plaatselijke WAO-werk. Toentertijd was dat een noodlijdend groepje van 3 man. Gelukkig is deze groep de laatste 2 jaar weer in de lift. Hij heeft de indruk dat er veel WAO-ers in Spijkenisse wonen, waarvoor het WAO-komité probeert te knokken.

HET PLATFORM

Al snel nadat Leen in Spijkenisse actief werd, ging hij als "eerste reserve" mee naar bijeenkomsten van het platform, het samenwerkingsverband van WAO-groepen in de Rotterdamse regio. De vaste vertegenwoordiger van de groep viel uit en Leen werd gevraagd de groep te vertegenwoordigen. Ook al omdat hij de samenwerking van WAO-groepen zeer belangrijk vindt, had hij met deze vraag geen enkel probleem.

Terugkijkend vindt Leen dat hij vooral door te functioneren in het platform de laatste tijd erg veel heeft geleerd.

Door allerlei kursussen, door contacten onderling, met advocaten en medewerkers van de Erasmusuniversiteit heeft hij het idee dat hijzelf nu beter in staat is aan belangenbehartiging te doen. Hij ziet de (soms vele) activiteiten als een nieuw soort levensvervulling.

DE BOND

Hij trekt een parallel met zijn activiteiten in de bond; regelmatig heeft hij de indruk dat de bond van hem meer leert dan hij van de bond. Het aanpakken van echte problemen van WAO-ers mag niet; dat moet uiteindelijk door de bestuurders worden gedaan. De kursussen die de bond organiseert zijn volgens Leen op dit principe afgestemd. Leen zegt 't zo: bij de vakbond werk je alleen voor die bond, zaken die je in het platform aanpakt zijn de behoeften van WAO-ers zelf. Toch is Leen tot op de dag van vandaag nog actief lid van de vervoersbonden: "de vakbonden zijn en blijven belangrijke organisaties en je moet je steentje bijdragen en proberen invloed uit te oefenen".

OPBRENGST SAMENWERKING

Leen vindt dat doordat je als WAO-groepen samenwerkt, je beter in staat bent elkaar te informeren, gezamenlijke plannen door te praten. Een platform vindt hij hiervoor van groot belang, omdat anders groepen teveel op zichzelf blijven staan.

Door samen te werken leer je van elkaar bijv. in het draaien van spreekuren waar WAO-ers met vragen en moeilijkheden kunnen worden geholpen. In het platform heb je verder de mogelijkheid om dieper op een bepaald WAO-probleem in te gaan; er komt dan gewoon meer uit, je krijgt meer vat op allerlei problemen die aan de hand zijn. Door de samenwerking stimuleer je elkaar, vindt Leen. En als heel belangrijk ervaart Leen het in een samenwerkingsverband op weg helpen van nieuwe groepen. WAO-ers die net actief zijn geworden hoeven dan niet allemaal op zich het wiel uit te vinden.

Problemen ziet Leen ook. Er zijn grote onderlinge verschillen tussen WAO-groepen. In het platform heb je daar gewoon mee te maken. Sommige groepen beperken zich tot sociaal-kulturele activiteiten. Op zich vindt Leen deze zaken belangrijk (om arbeidsongeschikten uit hun isolement te halen) maar het mag er niet bij blijven! Groepen kunnen daardoor een te "passieve achterban" voor het platform zijn. Verder vindt Leen dat er nog steeds te weinig groepen het nut en de noodzaak van samenwerking inzien. De samenwerking in het platform groeit wel, maar als het aan Leen lag..... Leen zegt wel wat te zien in de formule die werkgevers toch elke keer weer weten te vinden; voor een deel bekonnurreren ze elkaar bij het leven, maar voor een ander deel weten ze de macht te bundelen en vallen ze elkaar niet af. Leen: daar moeten we van leren!

Leen vindt de landelijke samenwerking in het WAO-project met Friesland en Limburg waardevol. Ditzelfde geldt voor het Landelijke WAO-beraad. Je knokt ten slotte allemaal voor dezelfde zaken en door landelijke samen te werken geef je je eigen strijd weer meer perspektief.

OPBOUWERK

De ondersteuning van het platform door de opbouwwerker vindt Leen gewoon bloedhard nodig. WAO-ers zijn mensen van de praktijk, vaak werkzaam geweest in "handarbeidersfuncties". Door hier de "theorie van het opbouwwerk" aan toe te voegen, krijg je meer resultaten. De opbouwwerker helpt met het op een rij krijgen van de zaken, met het aandragen van mogelijke oplossingen. Overigens vindt Leen niet dat je door de ondersteuning afhankelijk wordt van de opbouwwerker; hij erkent dat hij als actieve WAO-er voor sommige dingen de kennis gewoon niet in huis heeft, daàr heb je dan de opbouwwerker voor nodig. Wel blijft Leen (en de andere platformleden) zelf verantwoordelijk voor datgene wat aangepakt wordt.

Waar het Leen uiteindelijk allemaal om te doen is, en wat zijn persoonlijke drijfveer is om als WAO-er actief te zijn: hij heeft de ellende van de 30-er jaren meegemaakt en hij heeft twee dochters en inmiddels vier kleinkinderen. Voor hen en voor anderen wil hij ervoor vechten dat we niet afglijden naar vergelijkbare misère.

Voor een menswaardige en rechtvaardige toekomst zonder honger en oorlog.

Leen hoopt dat, door in het platform samen te werken, de WAO-groepen beter in staat zijn mensen uit hun isolement en vaak grote ellende te halen, en daarnaast een vuist te kunnen maken naar de Gemeenschappelijke Mediese Dienst en de politiek. Samen actief is samen sterk.

Ronde-tafel-gesprek WAO-belangenorganisaties:

NU HET NIET GOED GAAT, KOMEN DE FOUTEN NAAR BOVEN

Op 15 februari werd in Utrecht een ronde-tafel-gesprek belegd over enkele van de vele stenen des aanstoets die arbeidsongeschikten bij hun georganiseerde strijd om het dagelijks bestaan tegenkomen. Aan de tafel zaten de voorzitters van de regionale platforms in Friesland, Limburg en Rotterdam, Barend Postma, Ger Baetsen en Nico Ouwerkerk, Elga Zuidema van het overleg Vrouwen in de WAO, R. Douma van de CNV-Anders-Aktief, Magreet Jansen van het FNV-sekretariaat Uitkerings-gerechtigden en Joop Mantel van het Landelijk WAO-beraad. Stof genoeg om boekwerken te vullen. Kees Fortuin en Wil van de Leur waren er ook bij en maakten onderstaand verslag.

POLITIEK DEN HAAG MAAR GEBREKKIG OP DE HOOGTE?

Om met de deur in huis te vallen. Praktisch alles wat WAO-ers aanbelangt wordt centraal-politiek geregeld. Uit uitspraken van woordvoerders van belangenorganisaties blijkt dat de politici gemiddeld slecht op de hoogte zijn, zeker van de effecten van hun beslissingen. Zo was het feit dat de Kamerleden niet wisten dat duizenden WAO-ers er in januari jl. zoveel op achteruit gingen zelfs aanleiding tot berispende redactionele commentaren in dagbladen als Het Parool en Algemeen Dagblad...

Ger Baetsen stelt dat die indruk klopt. Zo had hij nog een gesprek met een P.v.d.A-Kamerlid gehad dat niks wist van de afschaffing van het minimum-dagloon en de doorwerking daarvan.

Gewezen wordt ook op de vertwijfeling van het CDA-Kamerlid Weijers. Die zou vertwijfeld uitgeroepen hebben dat hij ook niet wist dat alle verslechteringen zo op 'n kluitje zaten.

Nico Ouwerkerk meent dat de Kamerleden ook niet op de hoogte konden zijn: het gaat zó snel.

Magreet Jansen stelt vast dat er bij politici steeds een enorme informatie-honger is en concludeert daaruit dat ze die informatie anders kennelijk niet krijgen.

Joop Mantel: Jawel, maar neem het Kerstpakket '82. Wij hebben toen om een hoorzitting gevraagd, gebeurde niet. Nu zien ze dat de democratie geweld aangedaan wordt en kwam er op 24 januari '83 toch een hoorzitting. Daar hebben we alles voorgelegd en nú zeggen ze het niet te weten....wie is dan aanspreekbaar in zo'n Kamer. Ze moeten het geweten hebben. Ook de Eerste Kamer en de Raad van State vinden dat. Magreet Jansen: Klopt, wij hebben ook nog vanuit de FNV een telegram gestuurd aan de Vaste Kamer-commissie.

Elga Zuidema: Dat soort problemen hebben wij eigenlijk ook meegemaakt met het Kamerbreed Vrouwen-overleg....het is natuurlijk ook enorm veel wat ze daar allemaal moeten verstouwen.

Magreet Jansen: Dan moeten ze uitstel vragen.

R. Douma: Er wordt overijld gewerkt.

Magreet Jansen: Alleen bij de uitvoering niet.

Joop Mantel vindt het voornaamste probleem dat er niet "integraal" naar de verslechteringen gekeken wordt. Zo zijn natuurlijk alle veranderingen in Dagloon-besluiten buiten het parlement om genomen en die achteruitgang nemen ze daar niet mee.

Het probleem in de parlementaire werkwijze is volgens R. Douma dat er

eerst maatregelen worden ingevoerd en er daarna pas gekeken wordt of dat ook problemen oplevert.

Bareld Postma wijst er op dat het ook "organisatorisch" fout zit: Ze sturen voor gesprekken steeds maar "deskundigen" naar je toe. En zodra er een ander Ministerie aan de orde is, weten ze het niet meer. Hoe is dan de coördinatie?

Pas als je er zelf achteraan gaat prik je daar doorheen. Zo spraken wij in Friesland met een VVD-Statenlid, die zei Jammer dat die-en-die er niet bij kan zijn, want die is zo goed hiervan op de hoogte. Maar die hadden we ook al gesproken dus zeiden we: Zijn we al geweest, wist er ook niks vanaf.

Joop Mantel: Dat is zo, alles zit verspreid (SoZa, WVC, Financieën), niemand heeft overzicht of pakt het bij elkaar.

Bareld Postma: Er is er niet één die het geheel weet daar.

Nico Ouwerkerk vindt vooral zo erg dat daardoor valse beelden blijven bestaan, zoals uitspraken van hoge figuren die stellen: "WAO-ers zitten tot hun 65e gebeiteld".

Bareld Postma: Ja, maar zoiets hoor je zelfs wel uit de mond van vakbondsmensen, die weten er ook niks van dan. R. Douma: Probleem is dat die alleen maar naar de "hoge" uitkeringen kijken en niet naar de grote groep van de mensen.

De WAO-beweging en belangenorganisaties benaderen in de dagelijkse praktijk alle politieke niveaus. Dat legt tegenspraken en allerlei communicatie-breuken bloot. Is dat nou niet ontmoedigend voor je vertrouwen in de politiek?

Dat hangt er vanaf, volgens Bareld Postma: Kijk, wij bundelen heel verschillende mensen, maar het zijn allemaal WAO-ers. En we zeggen, je moet naar de politiek. En daarbij kiezen we voor overtuigen en voor bewijzen. Dat is ook de moeilijkste weg, want niemand verklaart zich graag voor ezel. Maar het moet wel zo. In Friesland werkt dat. Daar erkennen ze onze problemen, maar zeggen ook daar kunnen we niks aan doen. En dan zeggen wij weer: dan moet je je uitspreken. De fractie-voorzitter van het CDA in de Provinciale Staten steunt het regeringsbeleid. De PvdA dient een motie in ter ondersteuning van de zwakkeren in de provincie en die wordt na gesprekken met het Fries WAO-Beraad ook door het CDA gesteund.

Magreet Jansen poneert dat de vakbeweging dat al jarenlang ook doet, maar dat het niet genoeg helpt.

In Friesland heeft men ook Kamerleden thuis bezocht en er mee gepraat. Dan zie je zo'n man weet er niks van, maar hij noteert het en belooft het in z'n fractie aan de orde te stellen, in dit geval het CDA. En wij staan daar niet als een of andere politieke groep, maar met iedereen. Ook dus met gelijkgezinden van zo'n kamerlid zelf.

Moet je, zo werkend, als beweging en organisaties van WAO-ers zelf onderhand geen tweede ambtenaren-apparaat gaan vormen om de zaak bij te houden en over te kunnen brengen?

Bareld Postma: Nou nee. Kijk, in het verleden ging het goed, maar nu het niet zo goed meer gaat komen de fouten naar boven. Dat is ook om ze eigen schuld, wij hebben daar ook niet aan gedacht toen het goed ging. Die politici hebben hetzelfde en die moeten we overtuigen. Ze hebben de bereidheid om te luisteren, misschien komt de dadendrang ook nog. In elk geval werken wij daaraan.

Naar voren kwam o.m. de specialistische gesplitstheid in de fracties. Specialismen drijven los van elkaar. Wat moet je daarmee?

Joop Mantel: Hoe kleiner de fractie, hoe groter de aandacht. En dat geldt niet alleen voor links. Kleine fracties, ook b.v. Meindert Leerling, richten zich vanuit een bepaald gezichtspunt op het geheel. De grote fracties splitsen alles. Elske ter Veld b.v. zit in haar "hoek". De rest weet ze niet. Kennelijk overleggen ze niet genoeg.

Bareld Postma: Het werkt ook verkeerd. Zo vroeg ik aan Louise Groenman (D'66): Weet je wat je stemgedrag teweeg brengt. Weet je wat het gemiddelde inkomen van een WAO-er is. Nou dat wist ze niet precies. En ze vond dat ze toch niet alles kon weten. Ja, maar zeg ik dan op mijn beurt, hoe kun je dan over een wet stemmen die zoveel teweeg brengt?

Samenvattend wordt gekonkludeerd dat de politiek veel te veel naar specialismen volgens departementen is opgedeeld en er te weinig dwars-verbonden wordt. Wellicht moet dat gevolgen hebben voor de manier waarop je met de politiek in contact treedt.

DE ROL VAN DE MEDIA BIJ ARBEIDSONGESCHIKTEN-BELANGEN

Vorig jaar speelde ongeveer gelijktijdig het zeer druk bezochte en indrukwekkende WAO-Tribunaal over de positie van arbeidsongeschikten en een aktie van beroeps-militairen om een sekundair inkomensvoordeel 'gratis geneeskundige verstreking' te behouden. Opvallend was dat de media, waaronder m.n. televisie en dagbladen, zeer veel aandacht schonken aan de militaire aktie-strategie, maar niet og nauwelijks aan die van de arbeidsongeschikten. Wat zijn de ervaringen?

Joop Mantel stelt vast dat de WAO interessant is voor de media als een "thema" in een soort voorlichtende programma's, zoals "1 vóór 1".

Magreet Jansen: Ik zat in de redactie van dat programma, maar je moest ze voortdurend met beide benen op de grond zetten. Ze kennen de leefwereld van uitkerings-gerechtigden niet en brengen het alleen maar als een "thema" en willen er konstant deskundigen en proffen bijhalen in plaats van de mensen zelf. Het zal bij kranten wel niet anders zijn, ik ben er erg van geschrokken.

Joop Mantel: Ik vond dat hele programma een "klaagmuur". Nou werd er wel gesteld dat het bestemd was voor mensen die er niks van wisten, maar ja dan hadden ze het 's-avonds moeten uitzenden. Overdag hebben vooral uitkeringsgerechtigden zelf de gelegenheid om er naar te kijken en te luisteren.

Magreet Jansen: een positief effect was wel dat er erg veel reacties op waren. Joop Mantel denkt dat het regionaal wat makkelijker ligt. Bareld Postma bevestigt dat, ook al omdat je daar persoonlijke kontakten kunt leggen. Maar hij vindt ook dat regionale omroep dikwijls folklore stelt boven politieke aktualiteit. Zo maakte hij bij Radio Friesland mee dat ze in de uitzending zouden komen i.v.m. het WAO-Tribunaal en dat dat uit-eindelijk niet door kon gaan, omdat een ander programma-onderdeel uitliep. Dat betrof een deskundoloog die 17 minuten kreeg om uit een te zetten dat in de oer-tijd babies in het Fries om hun moeder riepen. Magreet Jansen denkt dat het ook aan personen ligt. Zelf heeft ze goede ervaringen met Radio Stad. Ger Baetsen weet dat het in Limburg ook vaak van de persoon afhangt wat voor kansen je krijgt.

Joop Mantel: Ik was eens bij Sonja haar t.v.-programma uitgenodigd. Daar zat een uitkeringsgerechtigde uit Groningen die "harde aksies" wilde; en ik was uitgenodigd om daar op te reageren. Goed, doe ik, maar ik heb ook tegen haar gezegd, maar nou eens een programma waar wij wat te zeggen kunnen hebben. Goed idee vonden ze, maar ik heb er niks meer van gehoord.

Bareld Postma: Er wordt altijd óver ons gepraat. Den Uijl en van Agt krijgen altijd "weerwoord" wij nooit. Neem het Capitool. Een WAO-er zie je niet, het gaat "over" WAO-ers. Neem Aad van den Heuvel, een goed

programma, maar ons hoor je niet.

Zijn "sensatie" en "hoge posities" doorslaggevend bij de media?

Bareld Postma: Ik was in Friesland op een dag van de Dienstenbond. Dan zie je, een inleiding en hups de journalisten stellen een paar vragen aan de inleider en zijn verdwenen. Terwijl dán de zaal komt en de bijeenkomst daarvoor belegd was. We zijn daar wel tot zaken gekomen maar dat zul jij nooit in de krant lezen.

Joop Mantel vraagt zich af of je die aandacht niet kunt eisen op grond van je omroepbijdrage. Nico Ouwerkerk vindt dat ook de deelname soms verkeerd zit: er is voor Radio Rijnmond een programma voor werklozen, terwijl er alleen arbeidsongeschikten en Bijstands-moeders aan mee doen. Bareld Postma: het probleem is dat de media niet in de gewone man geïnteresseerd zijn.

Het onderwerp wordt afgesloten met de vaststelling dat de gewone man inmiddels door Henk Spaan gezocht wordt, en met wat meer ernst dat er wegen gezocht moeten worden voor meer media-aandacht en dat er voor gewaakt moet worden niet in de edukatieve en voorlichtende hoek gedrukt te worden.

DE REGIONALE PLATFORMS: SAMENWERKING VAN WAO-ORGANISATIES

De WAO-beweging is goeddeels heel kleinschalig georganiseerd. Er zijn allerlei plaatselijke groepen en organisaties. In de regionale platforms werken ze op onderdelen samen aan gemeenschappelijke belangen. Hoe zijn de ervaringen?

Bareld Postma vindt die manier van samenwerken de enige waarin alle richtingen aan bod kunnen komen en elkaar kunnen vinden, maar dan moet je je wel beperken tot die gemeenschappelijke belangen die eigen zijn aan het arbeidsongeschikt zijn.

R. Douma valt het op dat in het Friese platform de CNV wel mee doet, maar hij heeft ook gehoord dat de CNV er niet Rotterdam buiten gehouden is?

Nico Ouwerkerk stelt dat dat achterhaald is, later zijn er toch zaken gedaan. Maar het klopt dat er groepen binnen de vakbeweging zijn die er niet bij willen. Dat is eerder een probleem van hun eigen organisatie. Iedere groep kan binnen het Rotterdamse platform het eigen gezicht houden en doen wat ze willen.

Ger Baetsen constateert dat er in Limburg 82 groepen waren die maar moeilijk bij elkaar gebracht konden worden. Dank zij het platform en de steun van de opbouwwerker lukt dat wel. En dat moeten we vasthouden. Maar er is steeds meer sprake van moedeloosheid. Dat dreigt tot terugtrekken in eigen gemeente. Ook de onderlinge samenwerking van de platforms in het Landelijk Samenwerkingsverband is van groot belang. Dat geeft morele steun en prikkels, maar ook zakelijk. Zo hebben de GMD/GAK-onderhandelingen en hun resultaten uit Friesland ons in Limburg zeer geholpen, ook dat uit Rotterdam.

Elga Zuidema vindt dat de WAO-beweging goeddeels nog een mannen-zaak is, maar dat daar wel verandering in aan het komen is. Wij waren in Friesland een afzonderlijke groep, zonder hiërarchie, veel uitwisseling. We zijn gaan samenwerken in het platform, maar handhaafden ook de eigen groep. In Limburg en Rotterdam ontstond dat ook en we hebben contacten gelegd. Ook is er uitwisseling, zoals b.v. met Rotterdam over het Detam-onderzoek. De discussie binnen de vrouwengroepen is goed losgekomen en heeft een eigen plek gekregen. Ook is er onlangs op titel van emancipatie een projekt-subsidie verkregen.

Magreëf Jansen stelt dat het bij de FNV ook moeilijk is: je zou er een aparte kracht voor moeten hebben. Ze wil een aparte Nieuwsbrief over WAO-vrouwen gaan samenstellen en vraagt Elga Zuidema mee te doen. Elga: Prima, we hebben ook met de CNV-Anders-Aktieven contacten.

Kees Fortuin
Wil van de Leur

HET 'GEWONE' OPBOUWWERK EN WAO-GROEPEN

Een drietal regio-bijeenkomsten in Limburg, Zuid-Holland en Friesland

In en na onderling beraad hebben de drie regionale platforms het initiatief genomen om op 22 februari j.l. in Limburg, Zuid-Holland en Friesland regio-bijeenkomsten te organiseren, waarvoor opbouwwerk(st)ers werden uitgenodigd die in hun dagelijks werk met WAO-groepen en -organisaties te maken hebben. Immers veel "territoriale" buurt- en wijk-opbouwwerkers worden gekonfronteerd met een breed palet van servicevragen door bewoners(-groepen). Wonen, betaalbaarheid en andere leefbaarheids-vraagstukken vormen het leeuwen-deel van die vragen, maar toenemend is er ook het appèl van specifieke groepen. Arbeidsongeschikten-groepen zijn er een voorbeeld van. Maar hoe zit dat dan: is er voldoende tijd beschikbaar om zinnige aandacht aan die groepen te besteden? Vormen buurt of wijk wel een relevant "aangrijpings-punt"? Is de "generalistische" opbouwwerker voldoende ingevoerd in de "wereld van de arbeidsongeschikte" én in de "wereld van de sociale zekerheid"? Deze en soortgelijke vragen kwamen aan de orde op de drie bijeenkomsten waarvan hieronder verslag wordt gedaan.

REGIO-BIJEENKOMST LIMBURG

Op 22 februari werd in Meerssen (Limburg) een bijeenkomst gehouden van opbouwwerkers die met WAO-groepen werkten. De bijeenkomst is georganiseerd door het provinciale WAO-platform in Limburg. Het was de bedoeling om tot een uitwisseling te komen tussen het platform, waarbinnen alleen aan WAO- en gehandicaptenproblematiek gewerkt werd, en opbouwwerkers, die wijkgebonden, en dus aan een breed scala van problemen, werkten.

Twee vragen staan centraal. In de ochtend wordt ingegaan op de vraag of opbouwwerkers de ruimte krijgen om in te gaan op vragen die vanuit groepen bewoners aan hen worden gesteld. 's Middags praten we over de ervaringen met het werken met WAO-groepen.

Er bestaan nogal verschillen tussen de opbouwwerkers, voor wat hun eigen speelruimte betreft. De ene moet van jaar tot jaar het WAO-werk verdedigen. Past het niet binnen het gemeentelijke beleid, dan komt er ook geen geld voor, en moet hij het laten afweten. In dat verband wordt er wat snerend gesproken over het 'Top-drie-beleid'. Steeds weer worden nieuwe groepen aangewezen als 'speerpunten', prioriteiten, en daarmee vervallen de doelgroepen van het jaar daarvoor. Daarmee valt soms ook het effect van jaren werk weg. Anderen hebben het geluk van een sterk stichtingsbestuur, dat tegenover de gemeente de eigen ruimte van het opbouw-

werk verdedigt. Daardoor kan de opbouwwerker zijn werk veel meer in samenspraak met de buurtbewoners regelen. Maar toch, werpen anderen tegen, wat als je toevallig geen sterk stichtingsbestuur heb? En wat te denken van het overheidsbeleid? Iedereen is het erover eens dat de gemeenten steeds meer greep proberen te krijgen op het opbouwwerk. En dat is niet altijd een vooruitgang. In bepaalde gevallen probeert de gemeente via subsidiëring van bepaalde groepen zelf de ontwikkeling binnen de WAO-beweging te beïnvloeden. De ene groep krijgt wel subsidie, en veel ook, en de andere niets. Kennelijk dient subsidie niet altijd alleen maar de belangen van WAO-ers. En binnen het opbouwwerk neemt het 'jagen op subsidies' steeds grotere vormen aan, het zijn steeds minder bewonersgroepen, waarmee gepraat wordt, en steeds meer gemeentelijke ambtenaren welzijnszaken. In dat verband wordt gezegd dat er een provinciale nota bestaat, waarin wordt gesteld dat buurtwerkers alleen hun eigen hobbies volgen, op basis van allerlei vage opvattingen. Er moet door de gemeenten meer zelfstandig een beleid worden geformuleerd, en op dat beleid moet het opbouwwerk worden aangesproken. De nota blijkt bij de aanwezigen niet bekend. ....

De opzet van het WAO-platform past duidelijk in zo'n ontwikkeling. Het nut van een opbouwwerker die zich specifiek op de WAO-problematiek richt, wordt algemeen ingezien.

Buurtwerkers houden zich met zoveel verschillende terreinen bezig, dat zij zich onmogelijk alle finesses van de WAO-wetgeving kunnen eigen maken. Maar daarbij zal het dan niet moeten gaan om óf buurtwerk óf kategoriaal werk. Dan moet de vraag zijn hoe je beide werksoorten kunt verbinden.

In de middagdiskussie komt het probleem van de specialisatie, zoals te verwachten is, terug. 'Die wet leren, dat speel je toch niet klaar, daarvoor verwijs ik de mensen door'. Vragen op technisch gebied, over de hoogte van de uitkeringen, over de nieuwste regeringsmaatregelen, leven echter wel, ook in groepen die zich niet direct met belangenbehartiging bezighouden.

Het belangrijkste probleem is echter dat veel groepen lijken te 'vluchten' in rekreatieve activiteiten, kaartmiddagen, enz. Dat gebeurt soms ook in groepen die begonnen zijn als belangenorganisaties. Er blijven dan wel mensen die zich met belangenbehartiging willen bezighouden, maar die zoeken hun heil dan steeds meer in bijvoorbeeld provinciale overleggen, of in andere activiteiten buiten de groepen. Toch zijn ook de 'kaart-groepen' WAO-groepen. Hoe komt dat? Er wordt geopperd dat mensen in de huidige situatie het perspectief niet zien, niet het idee hebben dat het wat helpt om in actie te komen. Of ze missen de informatie en het overzicht van de mensen die zich met het vertegenwoordigen van de groep belasten. Het zou ook kunnen dat er sprake is van competitie, waarbij mensen met veel informatie hun kennis niet uitwisselen, omdat ze op grond van die informatie een overzicht hebben. En, 'het lijkt wel of alle

strijdbaarheid van de WAO-ers in de groep gaat zitten, de groep is een doel om zich geworden, alle energie is nodig om die overleefd te houden, en voor acties is dan geen plaats meer!

Er wordt opgemerkt dat er veel conflicten zijn. 'Ik heb nog nooit een groep meegemaakt die zo snel gefrriteerd is, en die dat zo sterk naar binnen toe afreageert'. Over het laatste wordt verschillend gedacht. Het hangt er maar van af hoeveel ruimte er is voor het bespreken van eigen ervaringen, zo wordt gezegd. Het hangt ook samen met het feit dat de deelnemers allemaal uit de buurt komen, ze kennen elkaar. In een groep die buurtgebonden is ben je anoniemer, sta je opener tegenover elkaar. Er wordt over gepraat hoe je de positie van mensen die iets willen ondernemen zou kunnen versterken. Die lijken soms van hun basis te worden beroofd. Misschien dat vanuit de buurtwerkers naar de ASL toe voorstellen zouden kunnen worden ontwikkeld. Dat idee houden we vast. Natuurlijk is dit niet het hele beeld. Er zijn ook veel positieve ontwikkelingen. Er wordt binnen de WAO-beweging druk gediskussieerd over mogelijke perspectieven. En ook rekreatieve activiteiten zijn van belang. 'Kijk daar niet op neer. De mensen zijn achter de geraniums vandaan gekomen, ze praten met elkaar. Daar zit altijd een stuk zelfhulp in'.

Kees Fortuin

REGIO-BIJEENKOMST ROTTERDAM

Het platform van WAO-groepen in Rotterdam is zich al enige tijd aan het verbreden. Telt de het platform bij de start in juni 1982 6 WAO-groepen, inmiddels is het aantal samenwerkende groepen op 10 gekomen. Doordat ook een aantal groepen van buiten Rotterdam zich aangesloten hebben, heeft het platform in feite al sinds enige tijd een regionale functie.

Daarnaast blijkt het platform in toenemende mate een oriëntatiepunt te vormen voor buurt- en opbouwwerkers in de regio, die in hun werk te maken hebben of krijgen met WAO-groepen.

Deze contacten waren voor het platform aanleiding om op 22 februari een bijeenkomst te beleggen voor opbouwwerkers in Zuid-Holland. De bijeenkomst had een oriënterend karakter. Enerzijds wilde het platform tegemoet komen aan de gebleken behoefte aan informatie over het eigen werk alsmede over ontwikkelingen in het landelijk ontwikkelingsproject. Anderzijds wilde men meer zicht krijgen op de plaats en aanpak van het WAO-werk binnen de verschillende lokale instellingen.

De plaatselijke opbouwwerk-instellingen hebben slechts weinig faciliteiten voor het ondersteunen of begeleiden van WAO-groepen. Voorzover men zich als beroepskracht voor een zeer beperkt deel van de tijd - in een geval één dagdeel, in een ander geval gemiddeld twee uur per week - kan bezig houden met WAO-ers, moet men dit als werker vaak zwaar afschermen. De toenemende tendens tot "veralgemenisering" van het kategoriaal werk of het werken met specifieke groepen in een brede buurt- of wijkgerichte aanpak is hier niet vreemd aan. Vooral bij bezuinigingen of reorganisaties kost het moeite om dit soort werk veilig te stellen. In de meeste gevallen vormt het werken met WAO-groepen bovendien onderdeel van een bredere bemoeienis met niet-werkende of met uitkeringsgerechtigden, waaronder niet alleen groepen als vrouwen in de bijstand en werklozen, maar ook buitenlanders en bejaarden.

Of men nu als opbouwwerker afzonderlijk WAO-groepen ondersteunt of verschillende groepen van uitkeringsgerechtigden gezamenlijk, in beide gevallen doet zich de vraag

voor van samenwerking tussen de verschillende groepen. Uiteraard is deze vraag niet afhankelijk van de expliciete beschikbaarheid van de opbouwwerker voor de afzonderlijke groep van arbeidsongeschikten, maar van de belangen en organisatiegraad van de groepen zelf. Niettemin moet je als opbouwwerker daar soms ook positie in kiezen. De vraag werd voor verdere discussie aangehouden. Een andere vraag die hiermee samenhangt is tot hoever je als opbouwwerker je moet bezighouden met WAO-groepen, die zich voornamelijk richten op recreatieve activiteiten. Ook voor WAO-ers en voor de WAO-beweging vormt dit een probleem. Een door meerdere genoemde oorzaak dat WAO-groepen niet aan kollektieve belangenbehartiging toekomen is het gebrek aan deskundigheid en kader. Er zijn maar weinig mensen geïnformeerd over de WAO. Als je alles zelf moet uitzoeken, kost dat veel tijd en je zit dan vaak nog met onnauwkeurige informatie. Het blijkt moeilijk om andere WAO-ers te betrekken bij activiteiten in de sfeer van belangenbehartiging. De angst om de uitkering kwijt te raken, om afgeschat te worden, is daar niet vreemd aan. Het ontbreken van kennis over de WAO, niet alleen de wettelijke regelingen en de uitvoering, maar ook de sociale en psychologische factoren, werd ook door de opbouwwerkers als een gemis genoemd. Het werd dan ook als reden voor deelname aan deze bijeenkomst en samenwerking met het platform aangevoerd. Overigens bleek uit voorbeelden dat de inbreng van het opbouwwerk voor een niet onbelangrijk deel ligt in organisatorische kwaliteiten. Vooral bij beginnende groepen kan de opbouwwerker steun bieden in de voorwaardenschepende sfeer, zoals: hulp bij de organisatie van activiteiten, het maken van een werkplan, hoe spreek je als groep andere WAO-ers aan, hoe verzorg je publiciteit, welke wegen kun je bewandelen om subsidie te krijgen, om aan ruimte te komen e.d.

Het tweede deel van de bijeenkomst werd voor het grootste deel besteed aan informatie over de ervaringen in het platform Rotterdam en de ontwikkelingen in het landelijke project.

Tegenover de, zoals gezegd zeer beperkte faciliteiten van het lokale opbouwwerk voor WAO-ers is de positie van de opbouwwerker bij het platform uiteraard een andere. Men kan zich volledig concentreren op de inhoud van het werk.

De WAO-ers vormen de directe opdrachtgevers. Dat geeft een ontzettende ruimte. Het type werk vraagt ook om permanente aanwezigheid en om een grote persoonlijke, emotionele band. Daartegenover legt de experimentele opzet naar de subsidiënt een behoorlijke druk op je werk, alsook op de deelnemende WAO-groepen. De gestelde voorwaarden gaan er immers van uit dat na afloop van de drie jaar de WAO-platforms zelf supporting zijn. Als dat niet lukt, betekent dat in feite dat het opbouwwerk zich niet zou hebben waar gemaakt. De platforms stellen daartegenover continuïteit en verbreding van het experiment. Ook de functie van het opbouwwerk is daarbij in het geding. Dit geldt te meer, wanneer zoals uit deze bijeenkomst blijkt het lokale opbouwwerk het WAO-werk in toenemende mate moet afwegen tegenover andere claims. Bij bezuinigingen vallen kategoriale groepen als eerste uit de boot. Je bent er bovendien niet mee om enkele uren per week aandacht te geven aan WAO-ers. Tenslotte werd geconstateerd dat de belangen van WAO-ers steeds meer vragen om een landelijke aanpak. Als je bijv. kijkt naar de inkomenssituatie, de stelselherziening, maar ook de problemen van arbeidsongeschikten met de uitvoeringsorganisatie, gaat het in feite om typisch centralistische problemen. Dit is een ontwikkeling die in de werkwijze van de platforms duidelijk gestalte begint te krijgen. Ook bij de plaatselijke groepen is volgens de lokale opbouwwerkers die behoefte om zich meer op de landelijke beweging te oriënteren merkbaar. Hierover en over de discussiepunten die wat betreft de positie en functie van het opbouwwerk zijn blijven liggen, is een tweede bijeenkomst afgesproken.

Henk Weijnen

REGIO-BIJEENKOMST FRIESLAND

Op 22 februari kwamen in het kantoor van het Fries WAO-beraad opbouwwerkers samen, die met WAO-groepen werken of in hun werk in de wijk tegen WAO-problematiek aanlopen. De bijeenkomst was belegd door het Fries WAO-beraad. Enkele leden van het werkbestuur van het WAO-beraad waren ook aanwezig. Het thema van de bijeenkomst was: wat kan opbouwwerksteun voor WAO-groepen betekenen?

De ervaringen van de aanwezige werkers lopen uiteen. De meesten hebben nog maar zeer kort van doen met WAO-groepen of WAO-problematiek. Uitzondering vormt vanzelfsprekend de werker van het Fries WAO-beraad, die er bijna twee jaar fulltime mee bezig is. De andere werkers hebben niet alleen met WAO-groepen te maken, maar bewegen zich ook op andere terreinen. Zij kunnen slechts een deel van hun tijd voor dit werk vrijmaken.

De beperkt beschikbare tijd is er debet aan de werkers nauwelijks of niet op de hoogte kunnen zijn van de toch vrij ingewikkelde en omvangrijke wettelijke regels voor arbeidsongeschiktheid. Bovendien volgt de ene maatregel de andere in hoog tempo op. Voeg daarbij de discussies over wijziging in het stelsel van sociale zekerheid en het beeld van de voortdurende informatie-achterstand is compleet. De werkers vragen daarom of er een regelmatige toezending van concrete, heldere informatie kan worden georganiseerd. Het ontbreken van voldoende kennis van zaken op WAO-terrein speelt opbouwwerkers op verschillende manieren parten. In de eerste plaats kunnen zij nauwelijks een adviesfunctie vervullen voor individuele WAO-ers. Zouden werkers deze adviesfunctie wel kunnen uitoefenen, dan zouden zij een ingang hebben om organisatie van WAO-ers op gang te brengen. Meer kennis van zaken zou kansen scheppen om met WAO-ers over belangenbehartiging te praten, bijvoorbeeld door opmerkingen van kaartspelende WAO-ers over zaken die hen aangaan op te pikken. Een discussiepunt is of opbouwwerkers wel over dergelijke informatie moeten beschikken. Hoort het wel tot de taak van opbouwwerkers?

Er wordt een vergelijking getrokken met de stadsvernieuwing waarin sprake is van de zogenoemde dubbele deskundigheid van opbouwwerkers. Maar in dat geval, zo luidt het antwoord, gaat het om een collectieve aanpak van zeg 200/300 huizen, waarvoor dezelfde regelingen gelden. Voor WAO-ers gelden zeer uiteenlopende regels voor afzonderlijke individuen. Deze discussie wordt vanzelfsprekend niet afgerond in deze bijeenkomst.

Het voorgaande punt betrof een mogelijk verschil in taakopvatting van opbouwwerk. Een soortgelijk discussiepunt is de vraag of ondersteuning van WAO-groepen projectmatig kan. Beleid van instellingen en vooral het beleid van gemeenten stuurt aan op een projectmatige, eindige inzet. In de bijeenkomst overheerst de opvatting, dat opbouwwerkkondersteuning van WAO-groepen een permanent karakter moet dragen; niet het ene jaar wel en het andere jaar niet. In de ervaring van de platforms garandeert opbouwwerkkondersteuning vooral de continuïteit van de groep. Door de aard van hun handicap kennen WAO-ers goede en slechte dagen, waardoor er gaten in de activiteiten kunnen vallen. Een moeilijkheid voor de wijkgebonden werkers blijft dat zij maar een deel van hun tijd aan WAO-groepen kunnen besteden.

Ter sprake komt het probleem dat binnen WAO-groepen vaak maar enkelen blijven meedoen als het om belangenbehartiging gaat. De kwestie wordt gerelativeerd door erop te wijzen, dat dit verschijnsel niet exclusief voor WAO-groepen is. Kijk naar renovatie-processen waar eveneens enkele actieven de harde kern vormen. Een ander punt in dit verband is het vaak lange proces, dat een WAO-er doormaakt voordat hij/zij voor zichzelf heeft aanvaard WAO-er te zijn. Toch wordt in dat proces vaak de kiem gelegd voor latere deelname aan belangenbehartigende acties. Ruimte voor het eigen verhaal en voor activiteiten die een zinvolle tijdsbesteding vormen is noodzakelijk. Als aan die voorwaarde is voldaan, volgt niet automatisch belangenbehartiging. Eén van de factoren die daarin meespelen is het gegeven dat veel beslissingen in Den Haag worden genomen. Het perspectief op beïnvloeding van besluiten aldaar is, zeker de laatste tijd, voor veel WAO-ers op lokaal niveau verdwenen. Het haalt niets uit. In de eigen gemeente lijken actiepunten nauwelijks voorhanden.

Wat is de rol van de gemeente bij het uitvoeren van WAO-regels? Volgens de bijstandswet ziet de gemeente bijvoorbeeld toe op de sollicitatieplicht. Hoe zit dat bij de WAO? Deze vraag stimuleert tot het opperen van lokale actiepunten. Zo kun je de gemeente bijvoorbeeld vragen hoe zij in de toekomst inspeelt op het probleem van een grote toevloed van WAO-ers naar de bijstand. Door de veranderingen in het minimumdagloon, het afschatten en de gedeeltelijk afgekeurden en de op stapel staande stelselwijzigingen worden de sociale diensten met vele nieuwe aanvragen geconfronteerd. Dat kost geld wat er niet is. Wat doet de gemeente eraan? Of: wat doet de gemeente bij de ontwikkeling van werkprojecten? Is er dan aandacht voor werk dat is aangepast aan mogelijkheden van WAO-ers?

En zo zijn er meer actiepunten voor WAO-groepen op gemeentelijk niveau denkbaar. Inventarisatie van dergelijke actiepunten is één van de onderwerpen voor een volgende bijeenkomst, waar alle aanwezigen mee instemmen. Daarop kan ook worden doorgepraat hoe de verbinding tussen het Fries WAO-beraad en plaatselijke WAO-groepen en opbouwwerkers vorm kan krijgen. Onder andere hoe in de informatie-behoefte kan worden voorzien.

Koos Vos

BESLUITVORMING EN STELSELHERZIENING M.B.T. DE WAO

In dit artikel wil ik een kort overzicht geven van organen die betrokken zijn bij de besluitvorming en de uitvoering van de WAO. Daarbij maak ik met name gebruik van een artikel, dat door Tjeerd Hulsman is geschreven voor een dokumentatiemap ten behoeve van een studiebijeenkomst sociale zekerheid, georganiseerd door het Onderzoekersoverleg Sociale Zekerheid op 10 juni 1983. Het artikel heet 'Sociale zekerheid en besluitvorming'. Vervolgens wil ik ingaan op de plannen tot stelselherziening, met name voorzover dat voor de WAO van belang is.

BESLUITVORMING OVER EN UITVOERING VAN DE WAO

De wetgeving op het gebied van de WAO vindt - uiteraard - plaats binnen de Eerste en Tweede Kamer. Via het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid komen de wetsvoorstellen tot stand. Daarover worden adviezen uitgebracht door de SER (Sociaal Economische Raad), de SVR (Sociale Verzekeringsraad) en de ER (Emancipatieraad). De wetsvoorstellen worden behandeld in de Vaste Kamercommissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De belangrijkste wetten die op de WAO betrekking hebben zijn uiteraard de WAO (Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering) zelf (Wet van 20 juli 1967, Staatsblad 396) en de WAM (Wet Herziening Aanpassingsmechanismen en vaststelling regelen hoogte sociaal minimum, Wet van 20 december 1979, Staatsblad 711). In de WAM werden wat men noemde een aantal systeemfouten uit de aanpassing van de uitkeringen aan de loonstijging weggehaald. Het belangrijkste element daarin was de invoering van de Vereveningsbijdrage. Verder werden een aantal elementen van de loonstijging genoemd, die niet zouden mogen doorwerken in de verhogingen van de uitkeringen. Een derde belangrijk element was het opnemen van de netto-nettokoppeling in de wet. Tenslotte werd vastgelegd op welke manier loonsverhogingen in vaste bedragen (die in de voorafgaande jaren vaak waren voorgekomen) in de verhoging van de uitkeringen moesten doorwerken.

De WAM is per 1 januari 1980 in werking getreden.

Naast de WAO zelf en de WAM zijn er een groot aantal wetten aangenomen, die bijna allemaal afwijkingen van de wettelijk voorgeschreven aanpassingen regelden, kortingen dus. Op dit moment is de afschaffing van het minimumdagloon in de WAO actueel, die is geregeld in een wet die op 1 januari 1983 van kracht werd, maar waarvan uitkeringsgerechtigden per 1 januari 1984 de gevolgen merken.

Naast de wetten wordt er veel gewerkt met Algemene Maatregelen van Bestuur en Ministeriële beschikkingen. Meestal zijn dat uitwerkingen van wetten.

Ook de SVR kan op een aantal punten besluiten nemen. Dat geldt met name voor de dagloonregelen in de WAO. In de regels wordt vastgesteld wat wel en wat niet tot het dagloon wordt gerekend, en hoe allerlei loonbestanddelen worden doorgerekend wanneer, bij het intreden in de WAO, het dagloon wordt vastgesteld. Aanvankelijk kon de Minister alleen zijn goedkeuring onthouden aan die SVR-besluiten, zodat de SVR dan een nieuw besluit moest nemen. Sinds 1 juli 1979 heeft de Minister de bevoegdheid naar zich toegetrokken om als hij een besluit niet goedkeurt, zelf een ander vast te stellen. Verder kan de SVR besluiten nemen die een goede coördinatie van de uitvoering van de sociale verzekeringen bevordert. Zo is bijvoorbeeld onlangs een aanbeveling uitgegaan, waarin aan alle bedrijfsverenigingen wordt verzocht om de zelfde afrondingsregels te hanteren bij de berekening van uitkeringen.

Naast deze wetgevende en coördinerende taken is de SVR ook belast met het toezicht op de uitvoering van de WAO. Afgezien van wat kleinere taken is dan nog de adviserende taak te noemen, waarover ik het in het kader van de wetgeving al eerder had. Deze adviserende taak heeft vooral betrekking op verzekeringstechnische aspecten.

Gaat het om de sociaal-politieke aspecten van de wetgeving, dan moet de SER adviseren. Zoals bekend worden regelmatig de adviezen van de SER genegeerd, wat nogal eens tot spanningen aanleiding geeft. Overigens komt het ook voor dat de SER niet eens om advies wordt gevraagd, zoals bij het niet doorrekenen van een verbetering in de bouwcao in 1979, met als argument 'tijdgebrek'.

Wat de uitvoering van de WAO betreft spelen de bedrijfsverenigingen een belangrijke rol. Die zijn per bedrijfstak georganiseerd. Het grootste deel heeft de administratieve werkzaamheden gebundeld in het GAK (Gemeenschappelijk Administratiekantoor). In de besturen van de bedrijfsverenigingen zitten evenveel vertegenwoordigers van ondernemersorganisaties als van werknemersorganisaties.

De bedrijfsvereniging neemt de beslissingen over uitkeringen, voorzieningen enz. Om dat te kunnen doen is er voor de gezamenlijke bedrijfsverenigingen een adviserende instantie in het leven geroepen, de GMD (Gemeenschappelijke Medische Dienst). De GMD keurt en begeleidt WAO-ers, en brengt advies uit aan de bedrijfsvereniging. Ook in de advisering over het toekennen van voorzieningen heeft de GMD een taak.

STELSELHERZIENING EN OVERIGE
REGERINGSPLANNEN

Op 25 mei 1983 is aan de SER en de ER een adviesaanvraag voorgelegd over de herziening van het stelsel van sociale zekerheid. In deze adviesaanvraag staan in grote lijnen de plannen van het kabinet met betrekking tot de sociale zekerheid. In grote lijnen, omdat een aantal zaken erin nauwelijks zijn uitgewerkt. Maar ook, omdat een aantal andere belangrijke plannen er niet in behandeld worden. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het instellen van een 'onafhankelijk beheersorgaan', dat vergaande bevoegdheden t.a.v. de sociale zekerheid zou krijgen, en dat alleen aan de minister verantwoording verschuldigd zou zijn. Dit in tegenstelling tot de huidige situatie, waarin bijvoorbeeld in de SER en SVR vertegenwoordigers van ondernemersorganisaties en vakbeweging zitting hebben, die alleen aan hun eigen organisaties verantwoording verschuldigd zijn. Een wetsontwerp hierover wordt dit jaar nog verwacht.

Grofweg komen de plannen erop neer dat er een drastische verlaging van de uitkeringspercentages wordt ingevoerd. Die verlaging wordt hoger naarmate het verdiende loon hoger was. Dat wordt verwezenlijkt met een zogenaamde glijdende schaal. Op het minimumniveau zou de uitkering 70% van het laatstverdiende loon bedragen, aflopend tot 60% op het maximumniveau.

Verder wordt de duur van de uitkering beperkt. Het was de bedoeling om de duur te koppelen aan het arbeidsverleden. Hoe langer er betaalde arbeid was verricht, hoe langer de uitkering zou duren. Omdat er echter niet voldoende gegevens bestaan over het arbeidsverleden van uitkeringsgerechtigden is daarvan afgezien, en wordt een koppeling aan de leeftijd voorgesteld. De duur van de uitkering zou dan uiteen gaan lopen van een half tot vijf jaar. Na die uitkeringsperiode komt men via een overgangperiode terecht in het vangnet. Daar bedraagt de uitkering 70% van het sociaal minimum (op dit moment het Bijstandminimum). Dat kan, via een gezinstoeslag, voor kostwinners oplopen tot 100 procent van het minimum. Het gaat daarbij echter wel om alleenverdieners. Voor WAO-ers is dan nog een laatste principiële wijziging van belang, namelijk de loskoppeling van het begrip arbeidsongeschiktheid van arbeidsmarktfactoren. Op dit aspect, dat veel te weinig aandacht krijgt, ga ik later in.

Op de uitermate bedenkelijke gevolgen van de stelselherziening voor vrouwen ga ik hier niet in. Ik concentreer me op de gevolgen voor WAO-ers. Vandaar dat het hier niet overbodig is om erop te wijzen dat de stelselherziening vrouwelijke WAO-ers veel harder zal treffen dan mannelijke. Zo heeft nu al de afschaffing van het minimumdagloon relatief veel meer vrouwen getroffen dan mannen, hoewel de maatregel formeel gezien niets met het geslacht van de uitkeringsgerechtigde te maken heeft. Dat komt omdat veel meer vrouwen op het minimumniveau zitten dan mannen, en omdat ze veel vaker een

uitkering op basis van part-time werk hebben. Mannen zijn veel vaker dan vrouwen alleenverdiener, zodat bij een beperking van de uitkeringsduur veel eerder vrouwen hun uitkering zullen verliezen.

Los van de adviesaanvraag over de stelselherziening worden een aantal maatregelen op het gebied van de sociale zekerheid genomen, die voor een deel wel op de stelselherziening vooruit lopen.

- Per 1 januari 1984 is niet de wettelijk voorgeschreven aanpassing van de uitkeringen aan de loonstijging uitgevoerd. Volgens de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zouden als gevolg daarvan de uitkeringen naar schatting 0,9% hebben moeten stijgen.

- Er is een daling van minimumlonen en uitkeringen van 3% doorgevoerd.

- Het minimumdagloon WAO is voor het overgrote deel van de WAO-ers afgeschaft.

- In de meeste gevallen houdt dat op dit moment een daling van het dagloon van 126,23 naar 113,41 in. Per 1 juli komt daar dan een nieuwe daling overheen, en per 1 januari nog een.

- Per 1 juli was een daling van de uitkeringspercentages in de WAO gepland voor de bovenminimale uitkeringen van 80 naar 70%. Deze maatregel liep duidelijk vooruit op de stelselherziening. Er circuleren nu plannen om deze maatregelen te vervangen door andere, omdat de SER het advies over de stelselherziening niet op tijd zal afgeven, en omdat er tegen de verlaging van uitkeringspercentages binnen de regeringsfrakties grote weerstanden bestaan. Er wordt onder meer nu aan gedacht om per 1 juli een nieuwe korting van drie procent door te voeren, de voorstellen van de FNV om te bezuinigen op de Ziektewet (geen netto-uitkeringen die boven de 100% uitkomen, en interen op de ziekgeldkassen) over te nemen, vakantiebonnen in de bouw volledig te belasten, (op dit moment wordt maar over zestig procent van de waarde belasting betaald) ook voor oude AAW-uitkeringen een inkomensroosters in te voeren (oude AAW-gevallen kregen allemaal de hoge grondslag), en de samenloop van WWV-uitkeringen met pensioen aan te pakken.

Het zou te ver voeren de andere plannen hier te bespreken, hoewel daar grote bedragen mee gemeeld zijn.

- Ook per 1 juli zal de wettelijke voorgeschreven aanpassing van de uitkeringen aan de loonstijging niet plaatsvinden.

Tot zover een -niet volledige- greep uit de plannen. De glijdende schaal, die in de stelselherziening is gedacht, wordt dit jaar nog niet ingevoerd. Ook aan de beperking van de duur van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen wordt dit jaar nog geen uitvoering gegeven. Hetzelfde geldt voor de loskoppeling van het verband tussen arbeidsongeschiktheid en arbeidsmarkt. Belangrijk -tenslotte- om te vermelden is de visie van staatssecretaris De Graaf, zoals verwoord in de Memorie van Toelichting bij de begroting voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid voor 1984, op de daglonen.

Volgens hem zou bij de dagloonvaststelling 'uitsluitend rekening gehouden dienen te worden gehouden met die loonelementen, die zowel vast en gegarandeerd, als regelmatig, normaal en algemeen gebruikelijk zijn, alsmede met die elementen, die inherent zijn aan de uitoefening van een bepaald beroep'. Een adviesaanvraag aan de SVR hierover is in voorbereiding. In de praktijk zal hier een ontwikkeling worden afgerond, die in feite al jaren aan de gang is, namelijk dat bij de vaststelling van het dagloon hoe langer hoe meer het kale basisloon de maatstaf voor de uitkering wordt. Oftewel, bij arbeidsongeschiktheid een feitelijke daling van inkomsten, die veel hoger is dan de formele 20% achteruitgang.

'VERBORGEN WERKLOOSHEID'

In de beschouwingen over de stelselherziening wordt verreweg de meeste aandacht gegeven aan de directe inkomenseffekten ervan. Die aandacht is niet overbodig. Toch verdwijnt daarmee een aspect onder de tafel, dat voor WAO-ers van het grootste belang zal blijken te zijn. Het gaat om het elimineren van de 'verborgen werkloosheid' in de WAO.

Over de verborgen werkloosheid in de WAO wordt al langere tijd een debat gevoerd. Het zou te ver gaan om hier dat debat uitgebreid te bespreken. Ik zal er verderop in dit gedeelte een grove schets van geven. Maar voor het betoog is het voldoende om te konstaten dat ook vanuit de vakbeweging ervoor gepleit wordt om de verborgen werkloosheid uit de WAO te elimineren. Zo is in de Diskussienota over stelselwijziging, die de FNV in augustus 1983 uitgaaf, ook de gedachte opgenomen om dat te doen. Dat zou voor WAO-ers geen ernstige consequenties hebben, omdat tegelijkertijd het voorstel gedaan werd om werkloosheidsuitkeringen tot aan het pensioen te laten voortduren. En nog afgezien van de standpunten van de vakbeweging zijn de verhalen maar al te bekend van de WAO die is misbruikt om reorganisaties op soepele wijze door te voeren. Wanneer de regering in de adviesaanvraag dan ook voorstelt om de werkloosheidscomponent in de WAO van de medische component te scheiden, staat ze daarin zeker niet alleen. Misschien dat dat de aandacht voor de verlagingen van de uitkeringen verklaart. En toch, in de adviesaanvraag wordt het structurele bezuinigingseffekt van de hele stelselherziening op ruim vijf miljard geschat, en daarvan is ruim 2,3 miljard het gevolg van het elimineren van de werkloosheidscomponent.

Waar gaat het om bij de verborgen werkloosheid in de WAO? En om hoeveel verborgen werkloosheid gaat het?

Om met de laatste vraag te beginnen, de adviesaanvraag schat de verborgen werkloosheid op vijftig procent. Ook de bron van deze schatting wordt vermeld:

Letterlijk: 'Op basis van voorlopige uitkomsten binnen het "Determinantenonderzoek" is aangenomen dat de werkloosheidscomponent in de arbeidsongeschiktheidsregeling

structureel 50% van het aantal uitkeringsdagen bedraagt'. Wat is het Determinantenonderzoek? Het Determinantenonderzoek is een samenwerkingsproject van de SVR en het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Publieke Sector van de Rijksuniversiteit Leiden. De term determinanten slaat op de factoren, die de lastenontwikkeling in de WAO bepalen. Een van die factoren is de werkloosheid. Zoals we al zagen, is de WAO vaak gebruikt als kanaal om bij reorganisaties mensen te lozen. Als dat zo is, dan is in bepaalde mate de groei van de WAO feitelijk een groei in werkloosheid. Eén van de bedoelingen van het determinantenonderzoek was nu om na te gaan, in hoeverre de groei van de WAO eigenlijk samenhangt met een groei van de werkloosheid. (overigens worden, naast deze faktor, nog een groot aantal andere factoren bekeken).

De onderzoeksliding berust bij drs. H. Emanuel van de SVR, en prof. dr. B.M. van Praag, van de Rijksuniversiteit Leiden. Dezelfde Emanuel nu schrijft in een artikel in ESB van 17 augustus 1983, dat hij samen met W.J. Vossers heeft geschreven, naar aanleiding van de uitspraak in de adviesaanvraag over 50% werkloosheid, dat dit hoge cijfer berust op een onjuiste interpretatie. Zijn argumentatie laat ik hier achterwege. (Voor belangstellenden: H. Emanuel, W.J. Vossers, De stelselherziening van de sociale zekerheid. Enkele kanttekeningen bij de adviesaanvraag. ESB, 17 augustus 1983, blz. 720-724).

Als er gesproken wordt over verborgen werkloosheid in de WAO, dan wordt meestal bedoeld op de kwestie van de verdiskontering. Verdiskontering betekent dat iemand weliswaar maar gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, maar door de arbeidsongeschiktheid geen werk kan krijgen, d.w.z. de resterende mogelijkheden tot het verrichten van passende arbeid niet kan benutten. Daarbij moet het wel de arbeidsongeschiktheid, en niet de heersende werkloosheid zijn, die de stande-weg vormt. In zo'n geval krijgt iemand toch een volledige WAO-uitkering. De voor de hand liggende vraag is natuurlijk, hoe je bepaalt wat er de oorzaak van is dat iemand met een handicap geen werk kan krijgen. De bewijslast daarvoor ligt bij de bedrijfsvereniging. Omdat te kunnen doen heeft de GMD een procedure ontworpen, die 'administratieve termijnstelling' heet. Blijkens een artikel in Elseviers Weekblad van 30 april 1983 heeft de GMD in een brief aan de SVR laten weten niet in staat te zijn om aantoonbaar te bewijzen of objectief vast te stellen, dat werkloosheid van de WAO-er het gevolg is van de treurige arbeidsmarkt of mede van de ziekte, handicap of gebrek van de betrokkenen. De administratieve termijnstelling was mislukt. Volgens hetzelfde artikel waren er in een jaar tijd 750 nieuwe gevallen tot de procedure toegelaten, terwijl er per jaar 85.000 nieuwe WAO-ers bijkwamen. Het tegenstelde van verdiskontering is afschatten. Als iemand eigenlijk maar gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, maar voor een ander deel werkloos, dan kan hij toch een volledige uitkering krijgen (verdiskontering). Wordt die verdiskontering beëindigd, dan krijgt iemand een gedeeltelijke uitkering, en voor

een ander deel moet op werkloosheidsregelingen een beroep gedaan worden.

De afschaffing van de verdiskontering betekent dus een afschattingscampagne op grote schaal. En dat terwijl de GMD te kennen heeft gegeven dat met de bestaande wetten en regelingen, met het bestaande beleid, op individueel niveau, werkloosheid en arbeidsongeschiktheid nagenoeg of helemaal niet te scheiden zijn.

Het blijkt dat de vraag of je wel of niet arbeidsongeschiktheid en werkloosheid van elkaar kunt scheiden, sterk samen hangt met de definitie die je van arbeidsongeschiktheid hanteert. Vandaar dat de andere stap van De Graaf belangrijk is. Hij wil de definitie van arbeidsongeschiktheid, zoals die is neergelegd in artikel 18 van de WAO, omzeilen. Wat is daarmee aan de hand? Daarin staat met zoveel woorden dat iemand arbeidsongeschikt is, die met zijn of haar ziekte of gebrek op de regionale arbeidsmarkt geen passende arbeid kan krijgen.

Het gaat hier om de regionale arbeidsmarkt. Daarin ligt een koppeling tussen arbeidsongeschiktheid en werkloosheid besloten. Immers, wanneer de eisen die gesteld worden aan iemand in een bepaald beroep steeds zwaarder worden, wanneer er steeds meer banen verdwijnen, dan worden de mogelijkheden voor iemand met een handicap om een baan te vinden principieel steeds kleiner.

Er bestaat dus een verband tussen arbeidsongeschiktheid en arbeidsmarkt. En dat is maar goed ook. Als je, zoals De Graaf wil, terug gaat naar een eng medisch arbeidsongeschiktheidsbegrip, zou je met een kleine handicap, die het je echter onmogelijk zou maken je werk nog langer te doen, veel minder kans maken op een uitkering dan iemand die een ernstiger handicap heeft, maar verder zijn werk wel kan uitoefenen. Als je erkent dat het werk dat je wel of niet kunt doen met je handicap van belang is, dan wordt de vraag of dat werk ook beschikbaar is, of het bestaat, net zo belangrijk. En daarmee ben je weer bij het begin, namelijk de vraag, hoe je uitmaakt of iemand vanwege de handicap geen werk kan krijgen of vanwege de arbeidsmarkt.

Op individueel niveau is dergelijke beslissing niet te nemen, en zolang dat zo is is het goed dat er verdiskontering bestaat. Op makro-niveau kun je wel praten over een verband tussen arbeidsmarkt en arbeidsongeschiktheid, maar zo'n redenering zou de volgende gedaante kunnen aannemen. In een situatie, waarin ze steeds meer de allergezondsten uitkiezen, is het zonneklaar dat er meer mensen arbeidsongeschikt genoemd moeten worden, ook al zou er niets in hun gezondheidstoestand veranderd zijn.

Met dit alles is natuurlijk niet gezegd, dat over het arbeidsongeschiktheidsbegrip geen discussie gevoerd zou mogen worden. Integendeel. Maar wat De Graaf wil is een verenging van dat begrip, een meer medische benadering, en een benadering los van de arbeidsmarkt. En dat kan alleen maar een achteruitgang betekenen.

Nu is het mogelijk om tegen dit alles in te brengen, zoals de FNV bijvoorbeeld doet, dat het toch niets uitmaakt, als ook werklozen een uitkering tot het pensioen hebben.

Ik denk dat het heel veel uitmaakt. De WAO is niet alleen een loondervingswet. Hij verzorgt niet alleen een uitkering. Erin opgenomen is net zo goed het recht op maatschappelijke ontplooiing, het recht op revalidatie, het belang van een menswaardig bestaan, menswaardige arbeid ook.

En het is maar de vraag of je die zaken nu wel zo serieus neemt, als je arbeidsongeschikten werklozen gaat noemen.

(Voor diegenen die verder zouden willen gaan waar dit stuk begint, verschijnen er binnenkort twee interessante artikelen:

- In het Sociaal Maandblad Arbeid:

- . S. Schmidt en A. Spithover, Veertig dossiers van arbeidsongeschikten doorgelicht.

Dit artikel handelt over de criteria, die bijvoorbeeld in oordelen over arbeidsongeschiktheid allemaal een rol spelen.

- Als Heijmans-bulletin, een uitgave van de Subfakulteit Psychologie in Groningen:

- . T. Meijman en S. Schmidt, De sociaal-medische aspecten van de herziening van de WAO. Hierin wordt onder andere de discussie over de relatie arbeidsmarkt en WAO doorgelicht, naast een aantal andere aspecten).

TOT SLOT

De herziening van het stelsel van sociale zekerheid raakt de WAO-ers meer dan enige andere bevolkingsgroep. En deze verslechteringen stapelen zich op de serie die al jarenlang over hen wordt uitgestort. Toch gaat het daarbij niet alleen om de belangen van WAO-ers. Het gaat ook om de vraag of het maatschappelijk aanvaardbaar is dat zo'n grote bevolkingsgroep maatschappelijk buiten spel wordt gezet, het gaat om het democratisch gehalte van een maatschappij die een zo ingewikkeld geheel van wetten, regelingen, organisaties maakt, dat grote groepen mensen geen enkel idee meer hebben van wat hen boven het hoofd hangt, behalve dat zij er wel slechter uit tevoorschijn zullen komen.

Om die redenen gaat de toekomst van de WAO niet alleen de WAO-ers aan.

Kees Fortuin

Interview Tweede Kamerleden:

ALLEEN VVD-KAMERLID ROBIN LINSCHOTEN
HEEFT ZICHT OP FEITELIJKE KOOPKRACHT-ONTWIKKELING

Terwijl CDA-fractie-specialist en coalitie-genoot Stef Weijers ronduit "nee" antwoordt op de vraag of hij zicht heeft op feitelijke koopkracht-ontwikkelingen bij WAO-ers en ook Elske Ter Veld, PvdA en Ina Brouwer, CPN het spoor behoorlijk bijster zijn, weet VVD-er Robin Linschoten wél precies hoe de zaken er voor staan. Aan de lezer(es) om uit te maken of (a) laatst genoemde aan zelfoverschatting lijdt, (b) de andere partijen hun huiswerk niet (laten) maken, of (c) zowel a. als b. van toepassing zijn.

Zoals ook in eerdere thema-nummers (stadsvernieuwing en onderwijsvoorrang) geschiedde, legde de M.O.-redactie ook ditmaal enkele vragen voor aan parlementariërs die geacht mogen worden goed op de hoogte te zijn van allerlei aspecten rond het onderhavige thema. Hieronder de resultaten.

Het sociale zekerheids-stelsel is niet alleen sterk centralistisch van aard, maar staat bovenal vol onderling verknoopte hoogstandjes van juridische, medische, verzekeringstechnische en bureaucratische aard. Deze zgn. structuur-problemen (vanuit de cliënt gezien) waren er altijd al. Maar die worden zeer verhevigd door allerlei ad hoc-maatregelen, alsmede door voorgenomen stelsel-herzieningen.

Welke waarborgen heeft de politiek geschapen die er toe strekken dat de drie kwart miljoen arbeidsongeschikten en hun verwanten in staat zijn (a) een goed inzicht te verkrijgen in het complexe stelsel waarvan zij afhankelijk zijn, (b) een werkzaam en mede zeggend aandeel te hebben in besluitvormingsprocessen, en (c) waar nodig binnen en buiten parlementaire kaders effectief weerwerk te bieden.

S. Weijers (CDA):

Een stelsel dient op de eerste plaats 'rechtszekerheid' te bieden. Zulks gaat onvermijdelijk gepaard met juridische formuleringen. Tevens is een sluitend geheel van beroepsmogelijkheden noodzakelijk via de administratieve rechter. Ook die zal over juridisch sluitend formuleringen moeten beschikken.

De uitvoeringsorganisatie is aftands en verbrokken en sluit niet goed aan op de maatschappelijke werkelijkheid. Diskussies daarover zijn doordrenkt van behoudzucht.

Een goede voorlichting is noodzakelijk. Het voorlichtingscentrum doet goed werk, doch het kan altijd meer en beter.

De rechthebbenden worden vertegenwoordigd door de vakbeweging bij de besluitvorming in allerlei besturen en commissies. Wel dienen uitkeringsgerechtigden meer betrokken te worden in de voorbereiding en bij de uitvoering.

E. ter Veld (PvdA):

Ad a) Inzicht verkrijgen in het stelsel én de uitvoeringsorganisatie is buitengewoon moeilijk. Verbetering moet worden bereikt door

- het stelsel te vereenvoudigen
- mensen het recht te geven op inzage (en beroep tegen informatie in) de eigen dossiers (eventueel door betrokkenen over te dragen aan 'deskundigen')
- beroepsprocedures te versnellen.

Ad b) Werknemers worden geacht vertegenwoordigd te zijn in de uitvoeringsorganisatie en de adviserende organen (SER/SVR) middels de vakbeweging. In de praktijk is dit, zeker gevoelsmatig, niet erg effectief naar de uitkeringsgerechtigden toe.

Een aparte complicatie hierbij is nog dat de GMD als een soort 'luchtballon' in het stelsel zweeft. Met name bij deze uitvoeringsinstantie zou gedacht kunnen worden aan een 'adviesorgaan van cliënten' o.i.d.

Dit komt allemaal aan de orde in de - uitgestelde - discussie over de uitvoeringsorganisatie.

Ad c) Parlementaire kaders zijn met name van belang bij de totstandkoming van wetten, niet bij de uitvoering. Middels contact met politieke partijen (en door lidmaatschap van partijen) is 'weerwerk' mogelijk.

I. Brouwer (CPN):

In plaats van waarborgen te scheppen, wordt er steeds minder geluisterd naar de mening van (organisaties van) uitkeringsgerechtigden. Een goed voorbeeld daarvan is het ontbreken van 'de politiek' op het WAO-tribunaal. De stelselherziening, in het kader waarvan noodzakelijke verbeteringen, ook op het terrein van zeggenschap en duidelijkheid, zouden moeten worden doorgevoerd, dreigt niet meer dan een grootscheepse bezuinigingsoperatie te worden. De discussie over deze voornemens wordt niet of nauwelijks met betrokkenen gevoerd. De CPN-fractie heeft tijdens de discussie over de stelselherziening en bij de Begroting Sociale Zaken dan ook gepleit voor een overlegstelsel.

R. Linschoten (VVD):

a) Voor de VVD is vereenvoudiging één van de belangrijkste redenen tot stelselwijziging. Het huidige stelsel is te ondoorzichtig en onoverzichtelijk. Daaraan zal een einde moeten worden gemaakt middels duidelijke regelgeving.

b/c) Met vertegenwoordigingen van diverse groepen betrokkenen is veelvuldig contact, zowel mondeling als schriftelijk.

Onderhoudt U zelf directe contacten met arbeidsongeschikten-groepen en -organisaties, uit eigen beweging dan wel op verzoek en kunt U aangeven (a) wat U zelf als belangrijkste conclusies daaruit over houdt en (b) wat U met Uw bevindingen vervolgens doet.

S. Weijers (CDA):

Ja.

Daaruit blijkt telkenmale de ingewikkeldheid van de regelingen, de onbekendheid daarvan en de verlatenheid waarin menig arbeidsongeschikte zich voelt.

Uiteraard tracht je zulks in het beleid te betrekken. Zie diverse uitspraken en publikaties mijnerzijds.

E. ter Veld (PvdA):

a) Ja, zowel 'uit eigen beweging', als op verzoek. Belangrijke conclusies: - het stelsel werkt niet bevorderend voor de re-integratie, maar beperkt zich tot het bieden van economische 'zekerheid'

- de economische 'zekerheid' is met dit kabinetsbeleid uiterst onzeker.

b) In vragen en betogen in de Kamer. Gebruiken als achtergrond bij eigen voorstellen en amendementen.

I. Brouwer (CPN):

Wij beschouwen contacten met organisaties als belangrijk onderdeel van ons werk. Deze contacten zijn onmisbaar waar het gaat om een beoordeling

van maatregelen. Bovendien is het onmogelijk om in het Parlement voor de belangen van mensen op te komen zonder overleg met die mensen.

R. Linschoten (VVD):

Er is veelvuldig contact d.m.v. gesprekken, korrespondentie en bezoeken. De via deze contacten verkregen informatie speelt een belangrijke rol bij de beleidsvoorbereiding.

Heeft U als Tweede Kamerlid een feitelijk goed inzicht in de werkelijke koopkracht-ontwikkeling bij uitkeringsgerechtigden en m.n. bij arbeidsongeschikten. Hiermee wordt bedoeld op de effectieve gevolgen voor de koopkracht van maatregelen m.b.t. 'primaire' inkomensaandelen (uitkeringskortingen, -criteria datum van ingang e.d.), 'sekundaire' inkomensaandelen (eigen bijdragen, afschaffing vergoedingen e.d.) en 'tertiaire' (algemene prijsstijgingen, hogere kosten en drempels van allerlei voorzieningen). Zo niet, waarom heeft U dat inzicht (nog) niet.

S. Weijers (CDA):

Neen.

Zolang in ons land stelselmatig de totstandkoming van een door mij gewenst Sofi-nummer wordt gebruskeerd op vermeende privacygronden zullen we daar nooit goed inzicht in verkrijgen.

Het beleid ten behoeve van de echte minima is daar een sprekend voorbeeld van; uit de administraties immers zijn deze groepen van inkomens niet op te sporen.

E. ter Veld (PvdA):

Nauwelijks, omdat de primaire inkomensverdeling nog wel redelijk in kaart is gebracht (en denk niet dat ik de data van kortingen en de bedragen snel zal vergeten), maar de sekundaire inkomensverdeling veel minder. Zeker de opeenstapelingseffecten van diverse maatregelen (bijv. afbouw minimum dagloon + tweeverdieners + anticumulatie-wetgeving m.b.t. uitkering en inkomen uit arbeid óf afbouw minimum dagloon alleenstaande + verlaging huursubsidietabel alleenstaande) zijn moeilijk meetbaar.

Als we dan ook nog naar het 'tertiaire' inkomens effect kijken (dus inderdaad de extra kosten verbonden aan het meer dan gemiddeld gebruik van specifieke voorzieningen etc.), dan wordt het bijna 'individuele gevallen optellen'. Gemiddelden zijn dan zelfs moeilijk aan te geven.

Enig inzicht wordt verstrekt in de rapportage van Sociale Zaken, maar - zoals ook het rapport 'Inkomen en rondkomen' én het rapport 'Profijt van de overheid' van het SCP summier aangeven, deze informatie is te beperkt.

Mijns inziens zou door handhaving van de koppeling, en geen korting op de uitkeringen, de problematiek van de tertiaire inkomens effecten teruglopen (als je inkomen redelijk is, tikt dat minder aan).

I. Brouwer (CPN):

Door de talloze maatregelen die op het gebied van inkomens en privatisering genomen worden, is een inzicht in met name de cumulatieve effecten voor verschillende groepen een moeilijke zaak. Dat is dan ook de achtergrond geweest van bijv. de motie Franssen.

Bij de behandeling van wetsvoorstellen e.d. wordt slechts gedeeltelijk overzicht gegeven van effecten. Wel krijgen wij gegevens van organisaties.

R. Linschoten (VVD):

Er bestaat een goed inzicht in de werkelijke koopkracht-ontwikkeling. Niet alleen uit diverse ambtelijke stukken, maar met name ook uit de vele brieven met voorbeelden die de fractie ontvangt.

Herinnert u zich Maarten Kees nog uit café Welwezen, de befaamde opbouwwerker? Na lezing van dit themanummer zijn omstandigheden en achtergronden van WAO-ers hem gaan boeien en wil hij zich graag nader gaan verdiepen daarin. Maar hoe? De moeilijkste klus komt voor hem nu nog. Omdat hij door zijn drukbezette beroep weinig tijd heeft om te gaan speuren naar boeken en artikelen wil ik hem bij zijn speurtocht een eind op weg helpen en hem wijzen op de belangrijkste tijdschriften op het gebied van sociale zekerheid en WAO, enkele belangrijke handboeken en beleidsstukken en verder op nog wat artikelen en boeken die hem wat theoretische en praktische achtergrond-informatie kunnen geven. Laat ik beginnen met wat titels van tijdschriften en doorlopend verschijnende beleidsstukken waarop men zich kan abonneren:

BELEID EN MAATSCHAPPIJ. 10x per jaar. Uitg.-adm.: Boom Pers, pb 58, 7940 AB Meppel, tel.: 05520-54306. Abonnement: f 79,25 per jaar.

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN. Uitg.: Nijgh Periodieken b.v., pb 122, 3100 AC Schiedam, tel.: 010-732000. Abonnement: f 168,37 per jaar. 1x per week.

HANDELINGEN DER STATEN-GENERAAL. 1x per kwartaal. De gehele mondelinge behandeling (debatten) van 1e en 2e Kamer. Uitg.: Staatsuitgeverij, Chr. Plantijnstraat 1, 2515 TZ 's-Gravenhage, tel.: 070-789911. Abonnement: f 150,- per jaar.

KAMERSTUKKEN. Gedrukte witte stukken. Deze bevatten de schriftelijke stukken van de beide Kamers der Staten-Generaal, uitgezonderd de Rijksbegroting. Uitg.: Staatsuitgeverij, Chr. Plantijnstraat 1, 2515 TZ Den Haag, tel.: 070-789911. Abonnement: f 473,- per jaar.

M en O, tijdschrift voor organisatiekunde en sociaal beleid. 6x per jaar. Uitg.: Samsom, pb 4, 2400 MA Alphen aan de Rijn, tel.: 01720-62048. Abonnement: f 67,50 per jaar.

PUBLIKATIEBLAD SOCIALE VERZEKERING. Weekblad. Uitg.: Sociale Verzekeringsraad, pb 100, 2709 AC Zoetermeer, tel.: 079-530911. Abonnement: 14 ct. per pagina (ong. 1000 pag. per jaar).

SER-BULLETIN. Maandelijks. Uitg.: Sociaal-Economische Raad, pb 90405, 2509 LK 's-Gravenhage, tel.: 070-814241, tst 128. Abonnement: f 30,- per jaar.

SOCIAAL MAANDBLAD ARBEID. 11x per jaar. Arbeidsrecht, arbeidsvoorziening, sociale verzekering e.a. Uitg.: Samsom, pb 4, 2400 MA Alphen aan de Rijn, tel.: 01720-62183. Abonnement: f 128,50 per jaar.

SOCIALE VERZEKERING. 2 wkd. Dokumentatieblad van de Federatie Bedrijfsverenigingen, de Sociale Verzekeringsbank en de Vereniging van Raden van Arbeid. Uitg.: Sociale Verzekeringsraad, pb 100, 2700 AC Zoetermeer, tel.: 079-530911. Abonnement: f 43,- per jaar.

UITGELEZEN. 1x per maand. Referatenblad. Uitg.: Ministerie van Sociale Zaken, Bibliotheek en Dokumentatiedienst, pb 20801, 2500 EV 's-Gravenhage. Tel.: 070-715911. Abonnement: Kosteloos, maar alleen in bepaalde gevallen op aanvraag te verkrijgen.

WAO-DOKUMENTATIEKRANT. Uitgave van het Ontwikkelingsproject WAO/AAW. Uitg.: NIMO, Havensingel 8, 5211 TX 's-Hertogenbosch. Tel.: 073-137295. 1-2 maandelijks.

En nu dan enkele belangrijke handboeken:

ELSEVIERS ALMANAK VOOR DE SOCIALE VERZEKERING. Handleiding voor sociale zekerheid. Amsterdam, Annoventura. In de volgorde van behandeling komen niet in de eerste plaats de sociale verzekeringswetten aan de orde, maar onderwerpen die zich aandienen in de dagelijkse praktijk.

INLEIDING TOT DE SOCIALE ZEKERHEID EN DE TOEPASSING ERVAN IN NEDERLAND EN BELGIË. Onder redactie van G.M.J. Veldkamp m.m.v. H. Deleeck, R. Dillemans, J. van Langendonck e.a. Deventer, Kluwer 1978.

DE KLEINE GIDS VOOR DE SOCIALE VERZEKERING. Uitgave van de Raden van Arbeid. Prijs f 1,-.

DE SOCIALE GIDS VOOR NEDERLAND. Samengesteld door N.M. Beemsterboer, D.A. Jonker en W. Verwey. Deventer, Kluwer. Bibliotheek Sociale Zaken Q 1501 1983 H.

Plannen die de overheid deze week maakt, worden de volgende week al weer in twi-
fel getrokken. Vandaar dat je wel eens de
opmerking hoort: "Ik lees maar niets meer".
Toch is het van belang om het denken van
de regering in grote lijnen te volgen. Dit is
te vinden in:

BESTEK '81. Hoofddijnen van het financiële en sociaal-economische beleid voor de middellange termijn.

Tweede Kamer, zitting 1977-1978, 15 081, no. 1-2. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 207 blz.

Aan de orde komen in deze nota: Doelstellingen van het makro-economische beleid, het beleid t.a.v. het financieringstekort, ontwikkeling van de kollektieve uitgaven, rijksuitgaven, overwegingen inzake ombuigingen bij de overdrachtsuitgaven zoals ook de sociale zekerheid.

HEROVERWEGINGEN. Samenvattend rapport Sociale zekerheid en bijstand, Volksgezondheid en Arbeidsvoorwaarden kollektieve sektor.

Tweede Kamer, zitting 1980-1981, 16 625, no. 4.

's-Gravenhage, Staatsuitgeverij.

HERZIENING VAN HET STELSEL VAN SOCIALE ZEKERHEID. Tweede Kamer, zitting 1982-1983, 17 475, no. 6. 's-Gravenhage, Staatsuitgeverij, 65 blz.

Geen regeringsstukken maar wel belangrijke beleidsstukken zijn:

WAO/AAW 1982 IN HET KORT.

Amsterdam, Gemeenschappelijke Medische Dienst z.j. Overzicht van het aantal verzekerden en het aantal uitkeringsgerechtigden voor de WAO/AAW. Deze gegevens zijn een keuze uit enkele tabellen uit het statistische gedeelte van het jaarverslag GMD 1982. De tabellen laten zien de verhouding tussen uitkeringsgerechtigden en oorspronkelijk verzekerden, het aantal uitkeringsgerechtigden naar arbeidsongeschiktheidspercentage en naar geslacht en leeftijd, het aantal adviezen t.b.v. een uitkering, het aantal beëindigingen van de uitkering naar reden en het aantal uitgebrachte voorzieningsadviezen naar hoofdgroep en doel.

WERKLOOSHEID, ZIEKTEVERZUIJ EN ARBEIDSONGESCHIKTHEID. Een verkenning van een aantal oplossingslijnen door de Interdepartementale Stuurgroep Beleidsvorming Niet-Aktieven.

Deel 1: Rapport van de stuurgroep

Deel 2: Rapportage werkgroep 1, 2 en 3

Deel 3: Rapportage werkgroep 4

Deel 4: Rapportage werkgroep 5

Den Haag, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 1982, 209 blz.

Dit rapport behandelt o.a.: De verschillende vormen van non-activiteit die onderscheiden kunnen worden, de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan tussen 1960-1980 en de verwachte ontwikkelingen tot 1985, de criteria die de Stuurgroep Beleidsvorming Non-Aktieven heeft gehanteerd bij het uitkiezen van die vormen van non-activiteit die voor het beleid het interessantste zijn, de ontwikkeling van de werkgelegenheid van 1960-1980 en de verwachte ontwikkelingen

tot 1985, mogelijkheden tot herverdeling van werk, het verbeteren van de ontplooiingsmogelijkheden voor non-aktieven.

OMBUIGING IN DE SOCIALE ZEKERHEID

1983. Advies van de Emancipatieraad aan het Ministerie van Algemene Zaken, het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

's-Gravenhage 1982, 9 blz.

De Emancipatieraad is van oordeel dat de voorgestelde beleidsmaatregelen met betrekking tot de sociale zekerheid vooral de groep éénoudergezinnen, gehuwde vrouwen en huishoudmeisjes treffen. Hantering van het kostwinnersbegrip wordt discriminatoir geacht en in strijd met de Derde richtlijn van de EEG inzake de gelijke behandeling van mannen en vrouwen.

ADVIES GELIJKE BEHANDELING IN DE SOCIALE ZEKERHEID. 's-Gravenhage, Emancipatieraad 1982, 24 blz.

Onze twee grootste politieke partijen, PvdA en CDA, hebben hun standpunt over sociale zekerheid vastgelegd in de volgende rapporten:

WIM BOS EN MARJANNE SINT

SOCIALE ZEKERHEID. Amsterdam, Stichting Vormingswerk van de Partij van de Arbeid 1983, 53 blz.

De Partij van de Arbeid wil een vereenvoudiging van ons stelsel van sociale zekerheid maar wel een invoering van gelijke behandeling van mannen en vrouwen daarin en een handhaving van de koppelingen van de lonen aan de sociale uitkeringen. De uitkeringstrekkers mogen niet het kind van de rekening van de economie worden.

SOCIALE ZEKERHEID IN DISKUSSIE. Amsterdam (PvdA) 1983, 55 blz.

Overzicht van ons huidige stelsel van sociale voorzieningen met daaraan gekoppeld een aantal discussiepunten over de stelselherziening, vooral de gelijke rechten van mannen en vrouwen en de koppeling van de uitkeringen aan de lonen.

VERNIEUWING OM BEHOUD. Een Christen-

Democratische bijdrage aan de discussie over de ontwikkeling van de sociale zekerheid. Rapport van een werkgroep van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Den Haag, Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 132 blz. De werkgroep doet een reeks voorstellen tot hervorming van de sociale zekerheid ten einde deze haar oorspronkelijke bedoelingen te laten behouden. De kern van het rapport is te komen tot een strenger volumebeleid, het aanwakkeren van de zelfwerkzaamheid van uitkeringsgerechtigden en het verminderen van de uitgaven van vooral WW, WWV en WAO.

De VVD, zo is mij gebleken uit een telefoongesprek met een medewerker van de Teldersstichting, het wetenschappelijk bureau van de partij, werkt aan een rapport dat waarschijnlijk in juni van dit jaar uitkomt. Reeds in 1976 heeft de VVD een rapport doen verschijnen over sociale zekerheid waarin de nadruk lag op het bezuinigen op de overheidsuitgaven. In dit nieuwe rapport gaat de partij echter uit van de veranderingen die zich voltrekken in onze samenleving zoals de gelijkberechtiging van mannen en vrouwen en het naar elkaar toegroeien van de sociale regelingen van ambtenaren en werkers in de marktsector. Het rapport zal beginnen met een zienswijze voor de langere termijn waarna meer concrete vraagstukken zullen worden behandeld door gespecialiseerde werkgroepen. De voorstellen van staatssecretaris De Graaf gaan te zeer uit van de financiële kant van de sociale zekerheid hoewel de VVD dit gezichtspunt natuurlijk niet verwaarloost. Voor nadere inlichtingen: Prof. mr. B.M. Teldersstichting, Koninginnegracht 55a, 2514 AE 's-Gravenhage, tel.: 070-631948.

De vakbeweging waarvan een deel van de leden bestaat uit uitkeringstrekkers, heeft partij gekozen voor deze laatste en wel in deze nota's:

SOCIALE ZEKERHEID. Diskussienota over stelselherziening ten behoeve van het FNV-themakongres op 25 oktober 1983. Z.p. FNV 1983, 45 blz. + bijln.
De FNV doet voorstellen tegen eenzijdige bezuinigingsvoorstellen jegens uitkeringsgerechtigden, inhoudende: Verbetering van de uitkeringen van langdurig werklozen ten koste van die van kortdurende werklozen. Intakt laten van WAO-uitkeringen.

VOOR ALLE SOCIALE ZEKERHEID: VROUWENSTRIJD: DISKUSSIEMAPJE OVER DE POSITIE VAN VROUWEN IN DE SOCIALE ZEKERHEID. Uitgegeven door het Breed Platform voor economische zelfstandigheid en het FNV-sekretariaat vrouwelijke werknemers, Amsterdam enz. 1983, 60 blz.
Veel vrouwen in Nederland zijn in beweging gekomen om het recht op een zelfstandig en volwaardig inkomen te verwerven en te behouden. Ter ondersteuning wordt informatie gegeven over de voornaamste manieren waarop het kostwinnersdenken in de sociale zekerheid en in de recente herzieningsvoorstellen een rol speelt. Diskussievragen en stellingen.

Maar ook uit de kring van de gehandicapten zelf is commentaar gekomen op de voorgenoemen stelselwijziging:

ADVIES AAN HET KABINET INZAKE DE STELSELHERZIENING SOCIALE ZEKERHEID. Utrecht. Ned. Gehandicaptenraad 1983, 24 blz., bijln.
De gehandicaptenraad kant zich tegen de adviesaanvragen van de regering en de Eman-

cipatieraad aan de SER inzake de stelselherziening van de sociale zekerheid. Enkele punten: Protest tegen het gelijk willen stellen van werklozen en arbeidsongeschikten; loonderving moet niet gaan richting bijstand maar moet doorlopen tot het 65e levensjaar; de minima mogen niet verder zakken; er ontstaat geen doorzichtiger stelsel van sociale zekerheid door de huidige wijzigingsvoorstellen.

Hierop aansluitend is het voor Maarten Kees natuurlijk ook zeer van belang om te weten wat er onder de arbeidsongeschikten zelf leeft en hoe deze hun krachten bundelen:

AGNES ELLING EN RAF JANSSEN
ALLEEN IS NIKS.....SAMEN STERK,
WAO-ERS ZETTEN ONRUST OM IN BEWEGING.

Werkmap no.19.
Utrecht, Commissie Oriënteringsdagen 1982, 104 blz.

In dit rapport wordt beschreven hoe WAO-groepen opkomen voor hun gezamenlijke belangen en voor die van andere lage inkomensgroepen. Besproken worden: Het opzetten van plaatselijke groepen, regionale samenwerking, vrouwen in de WAO, samenwerking met andere uitkeringstrekkers, adressen aan vakbeweging, aan overheid en politieke partijen, uitkeringsinstanties en WAO-groepen zelf.

U HOORT NOG VAN ONS; INFORMATIE OVER DE WAO. Onder red. van Henk Vink. Haarlem, De Toorts 1981, 136 blz., lit. opgn.

Redakteur heeft van alle mogelijke organisaties, instellingen e.d. (Cie. Oriënteringsdagen, sociale voorlichtingsdiensten, vakbonden enz.) materiaal gebruikt en ook brieven en mededelingen van WAO-ers zelf. Onderwerpen o.a.: De verhouding met GAK en GMD, de medische keuring, de WAO-belangengroepen, passend werk, de WAO en de vrouw, juridische hulpverlening, zelfhulp. Adressen.

WAO-ERS, VERHALEN OM TE ONTHOUDEN. Door o.a. Jos Bours, Joke Goslinga en Rein Mersman.

Boek van de Arbeid no. 3
Nijmegen, LINK 1981, 171 blz.
In vraaggesprekken vertellen 30 WAO-ers hun ervaringen in Ziektewet en WAO, in hun werk, over de veiligheid daar en het opgezwiept worden, over ziek worden en het maar weer eens proberen, het de hele dag thuis zitten, het afgeschat worden, het verblijf in de WSW van sommigen en ten-slotte over het samen een vuist maken in WAO-groepen. Het geheel wordt besloten met een aantal tips voor mensen in de Ziektewet en de WAO.

Als Maarten Kees nu nog tijd over heeft (of wellicht studieverlof neemt!) kan hij zich ook nog verdiepen in theoretische achtergronden van sociale zekerheid en WAO:

ARBEIDSONGESCHIKTHEID; EEN MULTI-DISCIPLINAIRE BENADERING. Onder red. van F.A.J. van den Bosch en C. Petersen. Met medew. van H. Emanuel, J.Th. Grond, J.G. Hibbeln e.a. Deventer, Kluwer 1981, 200 blz., lit. opgn. Verschillende kanten van arbeidsongeschiktheid worden belicht zoals: "arbeidsongeschikt of arbeid ongeschikt", de omvang van de verborgen werkloosheid in de WAO, arbeidsongeschiktheidskriteria, van ongevallenwet naar arbeidsongeschiktheidswet.

ARBEIDSONGESCHIKTHEID IN DISKUSSIE. Door L.J.M. de Leede, J.G. Hibbeln e.a. Menselijke schade 5. Antwerpen/Amsterdam Maarten Kluwer 1982, 242 blz. In deze bundel geven mensen uit verschillende vakgebieden hun visie op de arbeidsongeschiktheid. Behandeld worden o.a.: Verleden en heden van de arbeidsongeschiktheid, theorie en praktijk van de rechtvindig, de particuliere verzekeraar, wetgever en WAO/AAW, sociale zekerheid omtrent het verlies van arbeidsinkomen veroorzaakt door arbeidsongeschiktheid, rechterlijk toezicht op de wettoepassing in de sociale zekerheid.

HERVORMINGEN VAN DE SOCIALE ZEKERHEID.

Beleid en Maatschappij, januari/februari 1983, themanummer. Vijf kanten van dit veelomvattende onderwerp worden behandeld: Wie zullen nadeel van de hervormingen ondervinden; in hoeverre zullen de hervormingen een bijdrage leveren aan de wrijvingen op de arbeidsmarkt; het invoeren van een vangnet voor de uitkeringsgerechtigden; de zienswijze van de feministen op de hervormingen; de mogelijkheden van samenvoegen van sociale verzekeringen.

OMBUIGINGEN IN DE SOCIALE ZEKERHEID:

Een paradox voor de economie van de jaren 80. Onder redactie van G.M.J. Veldkamp m.m.v. J.W. de Beus, J.A.H. Bron e.a. Sociale zekerheidsreeks no. 9. Deventer, Kluwer 1983, 366 blz., grafn, lit. opgn., tabn. Bundel artikelen die eerder verschenen zijn in verschillende vakbladen. Aan de orde komen o.a.: De sociale zekerheid in de USA, de invloed van de sociale zekerheid op de economische groei in de Westerse wereld, analyse van de problematiek van de verzorgingsstaat, heroverwegingen van de sociale zekerheid, volume-beleid, volume-ontwikkeling en inkomensbeleid, de toekomstige ontwikkeling van de sociale zekerheid, mogelijkheden van ombuiging en de zorgvuldigheid die daarbij betracht moet worden.

ONZEKERE ZEKERHEID. Het sociale zekerheidsstelsel in een stroomversnelling. Onder redactie van F.G. van den Heuvel. 's-Gravenhage/Amsterdam VUGA/Intermediair 1983, 232 blz.

Bundel van artikelen waarin o.a.: F.G. van den Heuvel en A.M.J. Langeveld, Het Nederlandse stelsel van sociale zekerheid. Een overzicht. B. Madlener Herzieningen in de sociale zekerheid. De uitvoering. L. Kootstra Heroverwegingen van loondervingsregelingen. De gevaren van het twee-trajektenstelsel. F.G. van den Heuvel. De onzekere toekomst van de sociale zekerheid.

SOCIALE ZEKERHEID EN MAATSCHAPPELIJKE ONGELIJKHEID. Door J. Bijlstra, M. Gerritsen, D. Kroes e.a. Utrecht, Ned. Organisatie van Welzijnswerkers, 1980, 35 blz.

Bespreking van twee rapporten over de herstructurering van het organisatiepatroon op het gebied van de sociale zekerheid (Cie Lamers en Bosboom & Hegener en Berenschot). Schrijvers van de NOW-nota vinden het onvoorstelbaar dat men a.) de stof overwegend benadert vanuit een beheersingsoptiek en niet vanuit de belangen van de cliënt die te maken heeft met de uitvoeringsorganen en b.) de sociale zekerheid vooral wil gebruiken om het aantal uitkeringstrekkers te beperken i.p.v. cliënten zowel materieel als immaterieel tegemoet te komen en c.) de uitgangspunten niet voortvloeien uit een analyse van de maatschappelijke toestand.

SOCIALE ZEKERHEID; BEINVLOEDING VAN KEUZEGEDRAG. Met bijdragen van J. Hartog, H.A. Pott-Buter e.a. Openbare uitgaven, december 1982, blz. 4-68.

Centraal thema is de wijze waarop het sociale zekerheidsstelsel invloed uitoefent op de lonen in Nederland. Getracht wordt na te gaan wat de gevolgen zijn van de ontwikkeling op vier deelgebieden, t.w. werken met behoud van uitkering, het ontstaan van ondernemingen, verdeling van arbeid en misbruik van sociale zekerheid - op het keuze gedrag van individuen en dientengevolge op het stelsel van sociale zekerheid in zijn geheel.

SOCIALE ZEKERHEID GELOKALISEERD.

Groene reeks no. 55. Den Haag. Ver. van Ned. Gemeenten 1981, 77 blz. Laat de gemeenten hun verantwoordelijkheid voor de sociale zekerheid behouden en stel hun in staat om dat goed te doen. Op grond hiervan wordt een toekomstige uitvoeringsorganisatie van de sociale zekerheid bepleit.

STIPHOUT, H.A. VAN, PROF. DR. J.A.M. VAN WEZEL EN PROF. DR. J. WEITENBERG VOLUMEBELEID

's-Gravenhage, VUGA 1982, 109 blz. Dit boekje bevat een verslag van de studiedag over volumebeleid die het Nederlands genootschap voor sociale zekerheid op 11 februari 1982 heeft gehouden. Behandeld werden: De betekenis van het begrip volumebeleid, een sociologische verklaring van de groei van niet-actieven en het bespreken van een volumebeleid inzake de sociale zekerheid.

VELDKAMP, G.M.J. ZORGVULDIG OMGAAN MET SOCIALE ZEKERHEID. Sociaal Maandblad Arbeid, april 1983, blz. 211-212.

Veldkamp waarschuwt ervoor de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen in de toekomst aan te passen aan de werkloosheidsuitkeringen waardoor na enige tijd ook arbeidsongeschikten in de bijstand belanden. Vanwege het fundamentele onderscheid tussen werkloosheid en arbeidsongeschiktheid is dit niet mogelijk.

VERSLAG WAO-CONGRES EDE MEI 1982.

Onder redactie van o.a. Agnès Elling, Ed van Herpt en Raf Janssen. Rotterdam, Landelijk WAO-beraad (1982), 103 blz. Op de bijeenkomst werd o.a. gesproken over inkomen, oorzaken arbeidsongeschiktheid, begeleiding van en door instanties, positie vrouwelijke WAO-ers en vrouwen van WAO-ers, voorzieningenpeil, verhouding tot maatschappelijke organisaties, terugkeer naar een baan, voorzieningen zwaar gehandicapten.

HET WAO-TRIBUNAAAL EDE 1983. Een aanklacht tegen: De Gemeenschappelijke Medische Dienst, de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer en de minister van Sociale Zaken.

Rotterdam, Landelijk WAO-beraad z.j., 104 blz. + bijl. Woordelijk verslag van hetgeen door het WAO-tribunaal, bestaande uit vijf leden, te berde gebracht is. Aan het slot van het verslag worden de beklagden bij verstek veroordeeld.

Overzicht van minimum- en maximum-daglonen in de WAO vanaf het ontstaan van de WAO in 1967. Te bezichtigen op het NIMO, Havensingel 8, 5211 TX 's-Hertogenbosch, daarbij vragen naar de heer Fortuin (tel.: 073-137295).

WIE ZWIJGT BETAALT. Over de huidige praktijk en de toekomst van de sociale zekerheid. Bouwstenen voor een rechtvaardig stelsel van sociale zekerheid. Een analyse van het huidige stelsel van sociale zekerheid vanuit de positie van de gehandicapte en arbeidsongeschikte mens in de samenleving. Utrecht, Ned. Gehandicaptenraad 1983, 125 blz. + losse samenvatting.

Uitgangspunt van de nota is dat gehandicapten en arbeidsongeschikten een volwaardige plaats in de samenleving kunnen innemen. Hiervan uitgaande wordt een aantal stellingen toegelicht op het gebied van inkomen, voorzieningen, premieheffing, wetgeving en rechtspraak.

Maar niet alleen door het lezen van teksten kan Maarten Kees informatie krijgen maar ook door het zien van film en toneel. Voor wat het eerste betreft verhuurt de Commissie Oriënteringsdagen, Nieuwegracht 6 te Utrecht, tel.: 030-328557, de videoband

"Minder dan weinig, meer dan erg" voor f 30,-. WAO-groepen en anderen met weinig of geen inkomsten mogen de band kosteloos lenen.

Een toneelstuk over een vrachtwagenchauffeur die een hernia krijgt en in de WAO belandt met alle pijn, artsen, keuringen en rapporten van dien is gemaakt door het amateurgezelschap Tamtanteater in Maastricht. Doordat de meeste leden van het gezelschap door de week gewoon een baan hebben kunnen zij weinig optreden en eigenlijk nauwelijks buiten Limburg. Het adres van Tamtanteater is: Bosscherweg 3, Maastricht, tel.: 043-16292.

Natuurlijk zal Maarten Kees blijven zitten met vragen waar hij niet alleen uit kan komen. Dan kan hij de telefoon pakken en bellen naar: VOORLICHTINGSCENTRUM SOCIALE VERZEKERING, Zwaansvliet 3, 1081 AP Amsterdam, tel.: 020-448418 of naar het MINISTERIE VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID, Zeestraat 73 (postbus 20801, 2500 EV 's-Gravenhage), tel.: 070-715911.

De heer H.H. Hendriks geeft hier inlichtingen over dokumentatie en literatuuronderzoek.

NIMO, Havensingel 8, 5211 TX 's-Hertogenbosch waar een onderzoeksproject WAO loopt. Tel.: 073-137295: Kees Fortuin of Herk Weijnen.

PLATFORM OPBOUWERK, Prins Mauritslaan 26, 2582 LS 's-Gravenhage, dat het secretariaat voert van het Landelijk Samenwerkingsverband Regionale WAO-platforms, kontaktpersoon Wil van de Leur.

Willem van der Hoeven

iSD is een mededelingenblad voor het opbouwwerk.

MO verschijnt tenminste acht maal per jaar: zes gewone en 2 à 4 themanummers. Een abonnement kost S. 26,50. Bij meer abonnementen reductie op aanvraag. Losse nrs. S. 3,75, themanrs. S. 4,50, excl. porto.

Prins Mauritslaan 26
2582 LS Den Haag
070-521354

Samenstelling: Wil van de Leun, Charlotte Krop